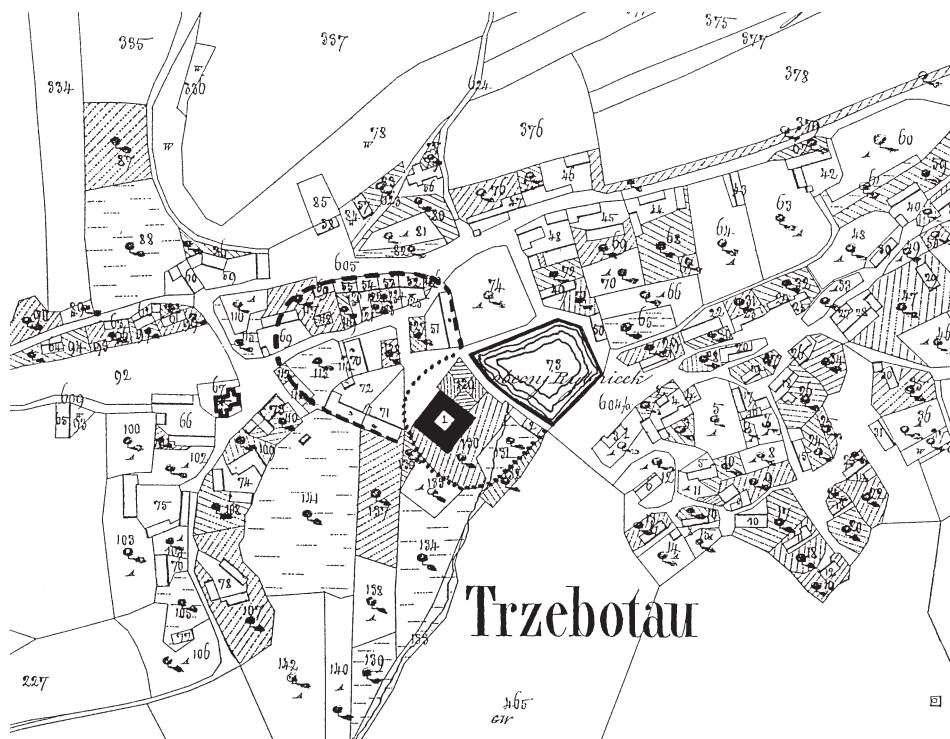

FARA (BÝVALÁ TVRZ) V TŘEBOTOVĚ

JAN PEŠTA

Fara čp. 1, bývalá tvrz v Třebotově (okres Praha - západ), je památkou ojedinělého významu. Na relativně nevelkém, ale vývojově složitém objektu je možné dokumentovat kontinuální historický vývoj od vrcholné středověké tvrze přes pozdně středověké a renesanční sídlo, barokní opatskou rezidenci až po klasicistní faru. Celá stavba se dochovala v mimořádně vysokém stupni autenticity, včetně všech podstatných historických konstrukcí i řemeslných detailů (mimo jiné díky tomu, že na objektu nebyla v posledních desetiletích prováděna žádná údržba). Navíc dlouhodobě nevyužitá a pozvolna chátrající budova poskytuje skvěle čitelné informace o jejím stavebním vývoji. Z uvedených skutečností vyplývá, že vypovídací hodnota fary, bývalé tvrze, je mimořádně vysoká. Úměrně tomu je vysoká celková památková, dokumentační a historická hodnota objektu.

Již v minulosti byl památkový význam objektu rozpoznán. Díky tomu vznikl roku 1973 v návaznosti na starší zaměření stavebně historický průzkum.¹⁾ Tento průzkum má podle dobových standardů velmi kvalitně zpracovanou historii s kompletní archivní rešerší. Naproti tomu vyhodnocení stavebního vývoje a architektonickou část průzkumu bylo třeba podrobit revizi. Postupující chátrání objektu totiž odhalilo některé nové skutečnosti, autorům staršího průzkumu neznámé. Vzhledem k připravované celkové rekonstrukci objektu bylo také nutné upřesnit a zhodnotit kvalitní mladší vývojové etapy, které se velmi výrazně uplatňují v organismu budovy a starší průzkum je ve shodě s dobovým památkovým názorem opomíjel. Proto byl v letech 2000 až 2001 zpracován nový podrobný stavebně historický průzkum, který uvedené skutečnosti zohlednil.²⁾ Tento nový průzkum zároveň přinesl poněkud odlišnou interpretaci stavebního vývoje celého objektu, včetně identifikace jeho nejstarší vrcholné gotické etapy.

Obr. 1: Třebotov (okres Praha - západ). Kopie císařského otisku mapy stabilního katastru z roku 1840. Uprostřed vesnice pod hrází rybníka fara, bývalá tvrz (černě), západně od ní je kostel. Tečkovanou čarou označen předpokládaný rozsah vnějšího opevnění, čárkované předpokládaný rozsah hospodářského dvora.

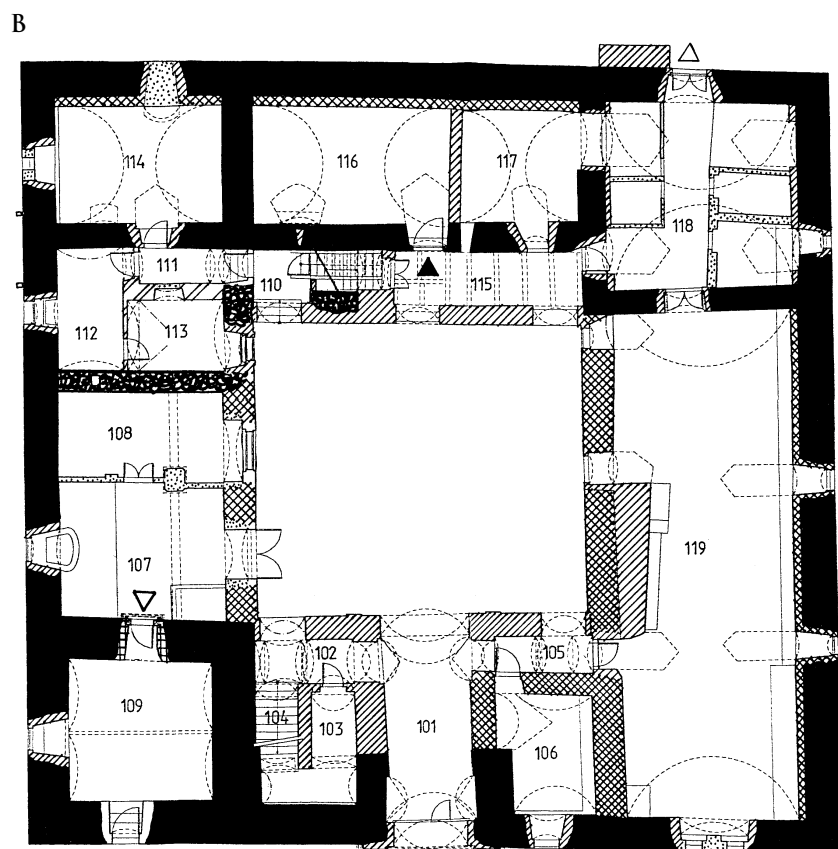
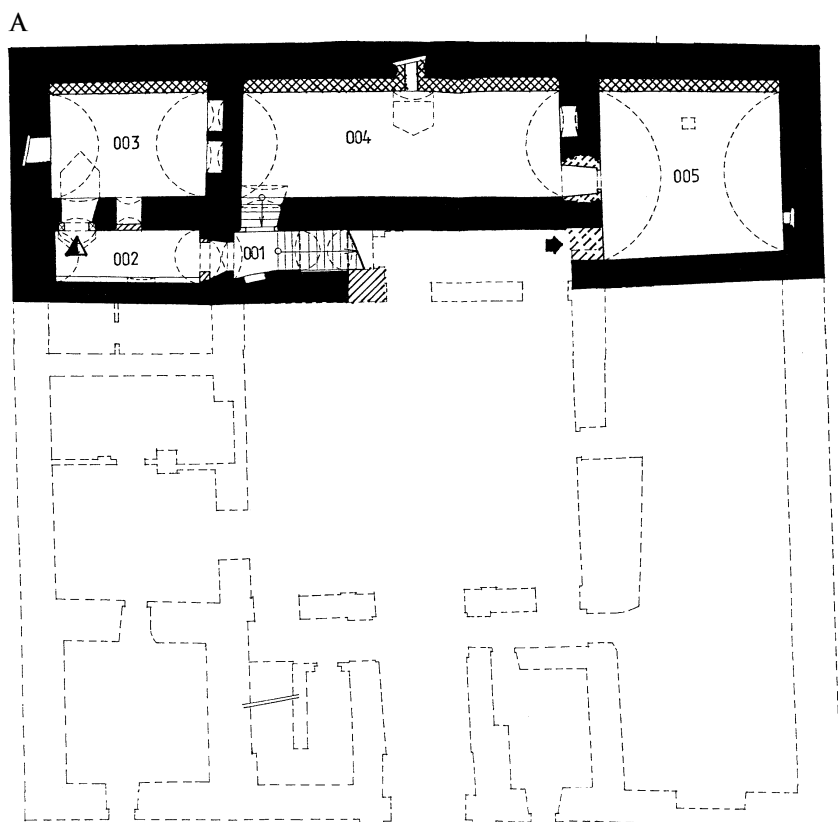
Obr. 2: Třebotov, fara čp. 1 - bývalá tvrz. Celkový pohled na vstupní (severozápadní) průčelí (všechny snímky autor, 2000).

Vesnice Třebotov leží ve zvlněném vápencovém terénu Českého krasu v prostoru jihozápadně od Prahy. Zástavba vesnice je rozložena na strmých svazích a na dně pramené pánve místní vodoteče, levobřežního přítoku potoka Švarcavy (přítoku Berounky). Jižně od vsi je zalesněný vrch Kulivá hora (385 m), za ním je pak údolí Švarcavy, zaříznuté hluboko do vápencového zkrasovatělého terénu. Krajina severně, západně a východně od vsi je poměrně plochá, převážně zemědělská, bezlesá.

Vesnice má značně nesourodou urbanistickou skladbu. Zástavba je rozložena na svazích a na dně pramenné pánve, částečně zaplněné rybníkem. Dominantou Třebotova je kostel sv. Martina (původně snad románská rotunda, dnes neorománská novostavba z let 1866–67).³⁾ Přibližně uprostřed zástavby je na dně pramenné pánve rybník. Západně od rybníka je areál někdejšího rozparcelovaného hospodářského dvora a na jeho jihovýchodním okraji na mírném svahu nad potočkou budova fary, bývalé tvrze čp. 1. Vlastní historické jádro vesnice má nepravidelný půdorys, určený radiálním sběhem komunikací ke kostelu. Několik usedlostí je situováno podle cesty, vedoucí od jihozápadu ke kostelu. V prostoru východně a jihovýchodně od rybníka je soustředěná početná mladší chalupnická a domkářská zástavba.

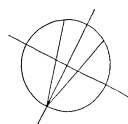
Objekt bývalé tvrze, pozdější fary má pravidelnou čtyřkřídlovou dispozici. Její půdorys se blíží čtverci o stranách 30,5 – 31,5 m. Všechna křídla s výjimkou jihovýchodního jsou jednopatrová, nepodsklepená. Jihovýchodní křídlo je podsklepené a má dvě patra, ovšem při stejné výšce hřebene střechy.

Do dvora se vstupuje průjezdem v ose severozápadního křídla, zaklenutým valenou klenbou s trojbokými výsečemi. Na průjezd po obou stranách kolmo navazují chodby v úzkém dvorním traktu, otevřené do dvora vždy jedním obloukem arkády. Východně od průjezdu je situováno dvouramenné schodiště do patra. V prostoru pod schodištěm,

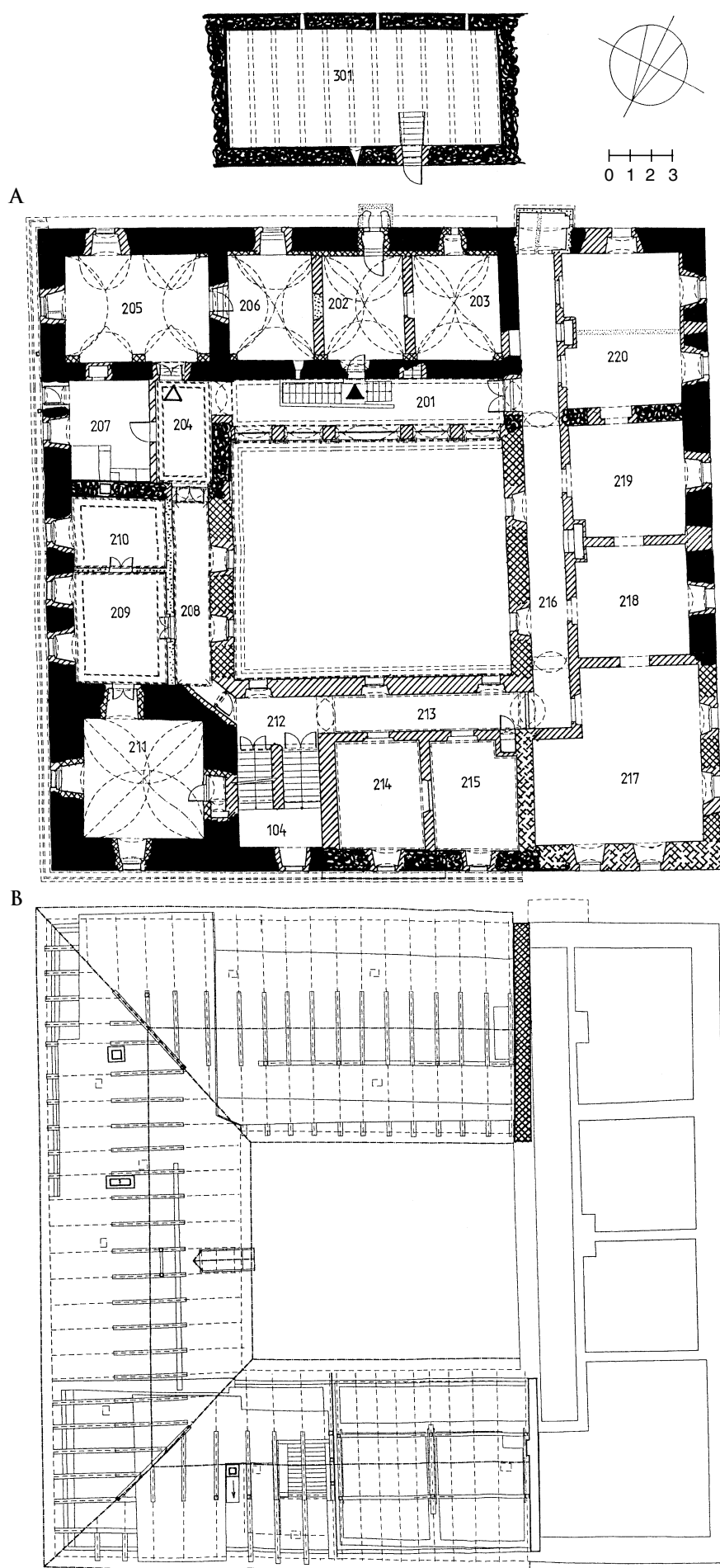

Obr. 3: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. A – půdorys suterénu s vyhodnocením stavebního vývoje. B – půdorys přízemí s vyhodnocením stavebního vývoje.

Podle zaměření objektu Geodézie Praha (V. Jaklová, Z. Procházková z 1972, digitalizoval T. Russe, aktualizoval, upravil a doplnil J. Pešta, stav k 12/2000, vyhodnocení stavebního vývoje J. Pešta). Černě – starší gotická etapa ze 14. století, zrně – hypoteticky starší gotická etapa ze 14. století, šikmo křížkované – mladší pozdně gotická a goticko-renesanční etapa, svisle křížkované renesanční, šrafované barokní, dvojité šrafy klasicistní, tečkované – druhá polovina 19. století, neznačené – novodobé. Přetřávaná šrafura značí hypotetické časové zařazení. Plné trojúhelníčky značí gotické portálky a jejich torza, prázdné trojúhelníčky mladší kamenné portálky. Legenda platí i pro následující plány. Šipkou je označena předpokládaná poloha původního vstupu do západní sklepní místnosti.

0 1 2 3

částečně zapuštěném pod úroveň terénu, lze sledovat kamenné zdivo navazujících konstrukcí. Stěna mezi schodištěm a průjezdem je na úrovni základu rozdělená spárou. Po druhé straně průjezdu je místnost, zaklenutá kamennou valenou klenbou (mírně zahrocenou) s trojbokou výsečí. Stěna mezi průjezdem a touto místností je přibližně v polovině délky rozšířena, v místě ústupku je opět patrná spára.

V severním nároží budovy je téměř čtvercová místnost, vymezená výrazně silnějším obvodovým zdivem (dosahujícím tloušťky cca 160 cm). Na severovýchodní stěně této místnosti je patrný otisk zbořené křížové klenby. Do místnosti se vstupuje z přilehlého křídla pravouhlym renesančním portálem s profilovanou nadpražní římsou. Portál je s největší pravděpodobností osazen in situ a je jediným prokazatelně renesančním kamenickým článkem, zachovaným v organismu objektu.

Prizemí severovýchodního křídla je dvoudílné. Větší severní část je novodobě upravená, plochostropá. V navazující jižní části křídla je situována obytná jednotka, sestávající z chodby (síně), zadní místnosti (někdejší černé kuchyně) a světnice. Všechny prostory jsou zaklenuté nízkými segmentovými cihlovými valenými klenbami.

Jihovýchodní (zadní) křídlo má na úrovni přízemí trojdílnou dispozici, ve střední části dvoutraktovou. Místnost ve východním nároží je zaklenutá půlkruhovou valenou klenbou s pětibokou výsečí. Střední díl vyplňuje dlouhá prostora, rozdělená dnes do dvou místností mladší příčkou. Do levé (východní) místnosti se vstupuje sedlovým gotickým portálem, osazeným zjevně in situ. Portál má ostění v podobě okoseného pravouhlého rámu s vloženými konzolkami. Na rubové straně portálu se v nad-

Obr. 4: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. A – půdorys prvního patra a druhého sýpkového patra nad středním dílem jihovýchodního křídla s vyhodnocením stavebního vývoje; B – půdorys krovů a půdy (viz obr. 3).

praží dochoval zazděný trámec s otvorem pro točnici jednokřídlých dveří. V nádvorní stěně středního dílu zadního křídla byly dva šterbinovité větrací otvory (jeden je dnes zazděný). Celý střední díl jihovýchodního křídla je zaklenut tunelovitou kamennou valenou klenbou s trojbokými a eliptickými výsečemi. Klenba je zjevně současná se záklenkem niky gotického portálu. Do místnosti mohla být vložena až druhotně na přízdívku (jihovýchodní obvodová stěna je výrazně silnější než navazující ostatní stěny i než obvodová zeď na ostatních stranách objektu). Jednoznačný důkaz pro tuto hypotézu ale postrádáme.

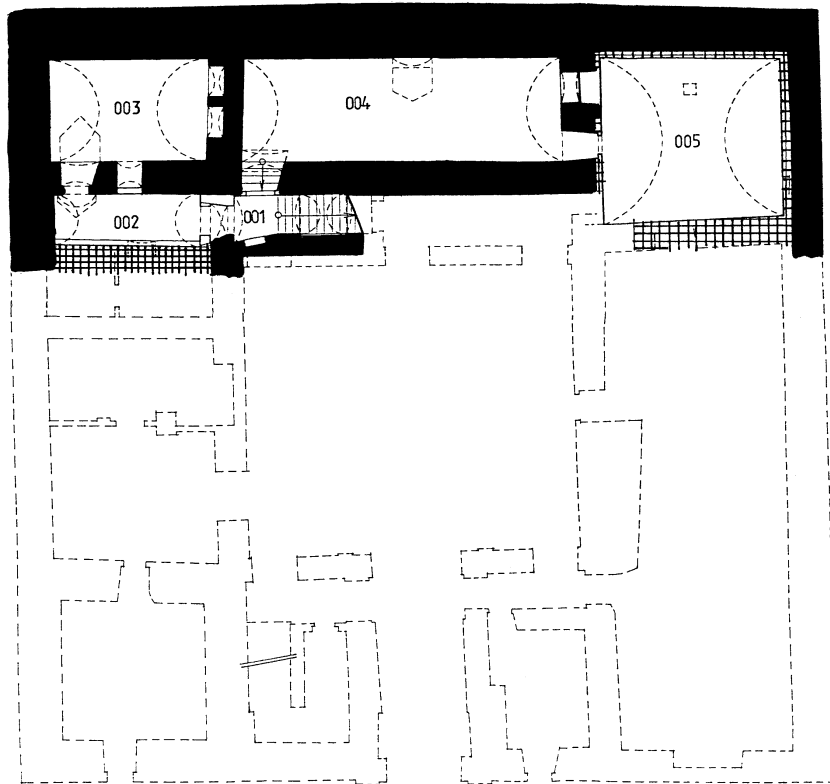
V jižním nároží je velká, přibližně čtvercová místnost, zaklenutá druhotnou cihelnou valenou klenbou s trojbokými výsečemi na příložkách. Vnitřní prostor místnosti je dodatečně rozdělen příčkami na chlívky. V jihovýchodní stěně jsou druhotně proražené vstupní dveře do zahrady.

V rozsahu středního dílu je ke dvorní stěně zadního jihovýchodního křídla připojen úzký komunikační trakt, obsahující schodiště do sklepa a schodiště do patra. Do nádvoří je tento trakt otevřen třemi úzkými oblouky arkád. Dvorní trakt má trámový strop s jednoduchým záklopem. Pod strop je upevněn vrátek, sloužící k manipulaci s těžkými předměty na schodišti ze sklepa.

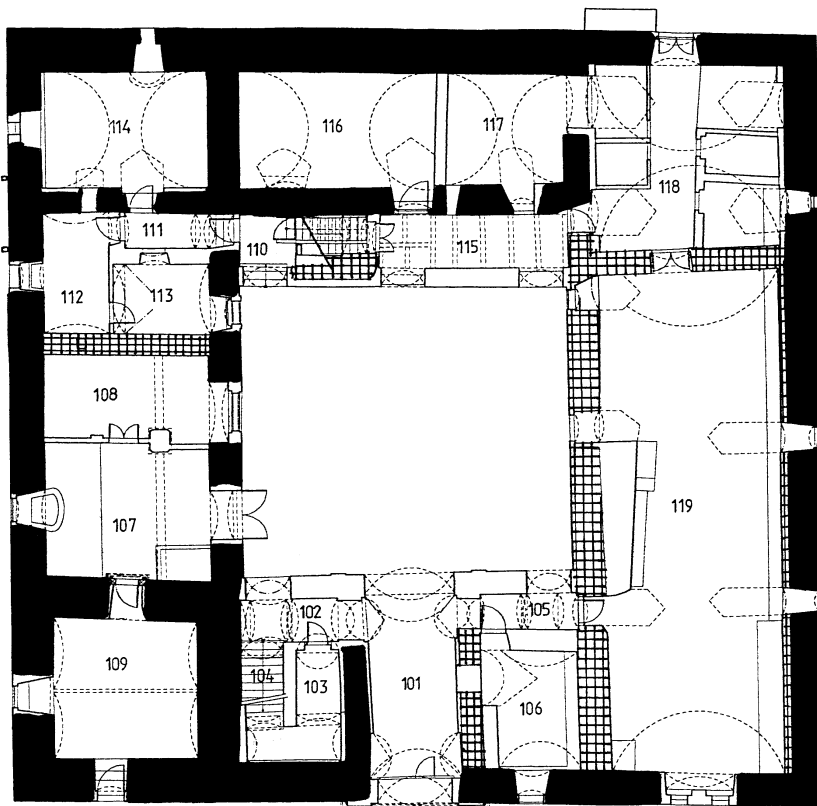
Jihozápadní křídlo obsahuje v přízemí velkou obdélníkovou prostor, zaklenutou tunelovitou kamennou valenou klenbou s trojbokými výsečemi. Tato klenba je stratigraficky starší, než navazující klenba v místnosti v jižním nároží. Při nádvorní stěně je pod klenbu vložen masivní blok kamenného zdiva, který částečně překryl starší vstup z nádvoří. Tento blok měl nepochybně zabránit statickým poruchám klenby, způsobeným vestavbou mladších příček v patře.

Jihovýchodní (zadní) křídlo je v celém rozsahu s výjimkou dvorního komunikačního traktu podsklepené. Do sklepa se dnes sestupuje jednorá-

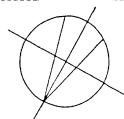
A

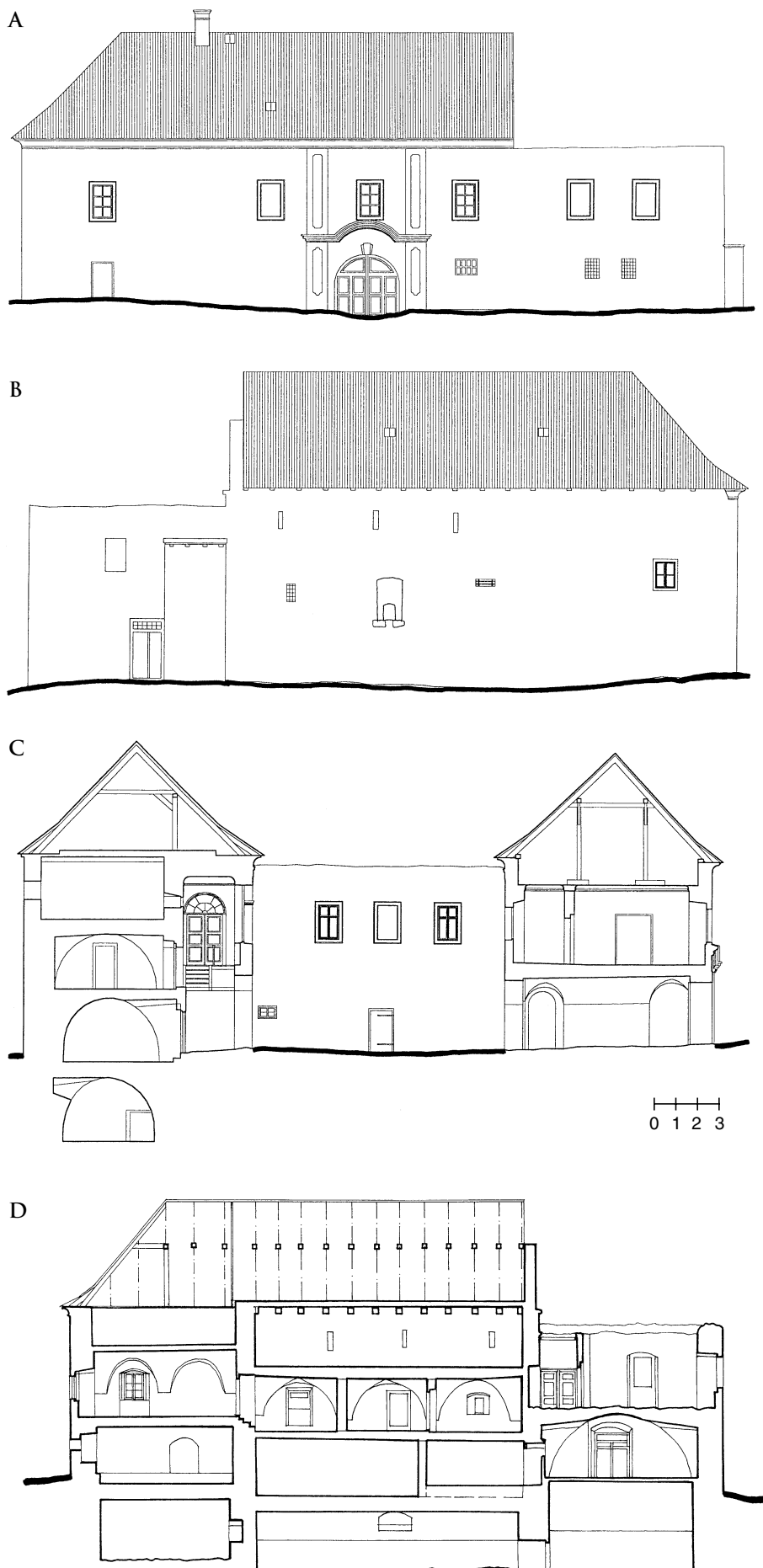
B

Obr. 5: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Půdorys A – suterénu a B – přízemí s předpokládaným rozsahem středověkého zdiva (podle F. Kašický a L. Lancingera, 1973, zakreslil J. Pešta, srov. obr. 3).

0 1 2 3

menným schodištěm v dvorním komunikačním traktu. Střední a spodní část schodišťové šje má půlkruhovou, patrně kamennou valenou klenbu.

Východní díl sklepa je dvoutraktový. Užší vstupní trakt je stejně jako širší jihovýchodní trakt zaklenut půlkruhovou kamennou klenbou s dobře patrnými otisky šalování. Vztah klenby k obvodovým stěnám se nepodařilo prověřit. Zdá se však, že by mohla být vložena druhotně. Oba traktů východního dílu sklepa spojuje portálek s nadpražím z velkého amorfního bloku pískovce, kromě toho byly oba traktů propojeny ještě nízkým otvorem neznámého účelu, situovaným při podlaze. V jihozápadní stěně širšího traktu jsou dvě odkládací policové niky (mírně excentricky umístěné), současné s kamenným zdivem stěny. Jiné otvory ve stěně nikdy nebyly.

Užší dlouhý střední díl sklepa zabírá jediná dlouhá místnost, zaklenutá opět nízkou kamennou půlkruhovou klenbou. Tato místnost je dnes přístupná z dolní podesty schodiště, vstupní otvor ale působí jako druhotně vylámaný (nebo alespoň pozměněný a zvětšený). V čelní jihozápadní stěně je opět odkládací nika, po její pravé straně je situován druhotný nízký průraz do původně samostatně přístupné sklepní místnosti v jižním nároží. Tato nárožní místnost je širší, než navazující střední díl (její šířka přibližně odpovídá protějšimu dvoutraktovému dílu ve východním nároží). Místnost je zaklenutá více než 4 m vysokou půlkruhovou kamennou valenou klenbou, opět s dobře zachovanými otisky po prknech šalování. Levá část vstupní (severovýchodní) stěny je druhotně přezděná, oddělená zřetelnou spárou. Právě zde mohl být situován nejstarší, druhotně zazděný vstup do této rohové sklepní místnosti.

Patro objektu je přístupné dvěma schodišti. Hlavní a reprezentační je

Obr. 6: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. A – severozápadní (vstupní) průčelí. B – vnější průčelí jihovýchodního křídla (původního paláce). C – příčný řez s pohledem k jihozápadu. Vlevo, jihovýchodní křídlo - bývalý palác s klenutým suterénem, přízemím a prvním patrem a plochostropným sýpkovým druhým patrem. D – podélný řez jižním křídlem (podle výše uvedeného zaměření kresba J. Pešty).

Obr. 7: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Vstupní portál s vraty.

schodiště v komunikačním dvorním traktu jihovýchodního (zadního) křídla. Toto schodiště je jednoramenné, dřevěné, s dekorativně prořezávaným prkenným zábradlím (balustrádou). Schodiště ústí do široké arkádové chodby v patře, otevřené do dvora pěti zasklenými širokými otvory arkád.

Z mezipodestý schodiště se vstupuje do sníženého patra středního dílu jihovýchodního křídla, dnes druhotně rozděleného příčkami na tři místnosti. Vstupní portálek má zachované stojky okoseného kamenného ostění, s výběhem v podobě vloženého jehlánku. Stojky byly druhotně částečně překryty plentou zdíva. Po straně portálku se v nádvorní stěně dochovalo drobné šterbinovité okénko. Šikmo naproti vstupnímu portálku je nepravidelný průraz v obvodové zdi, který vedl na dnes již odstraněný prevet. Celý střední díl jihovýchodního křídla je zaklenut nízkou valenou klenbou se třemi páry styčných výsečí (respektive třemi poli křížové klenby). Hrany kápí klenby jsou nepravidelné, zvlněné, s vytaženými hřebínky. Při severozápadní (dvorní) stěně je klenba svedena na pilířky. Jedna z výsečí poněkud koliduje s výše popsaným šterbinovitým okénkem.

V rozsahu nad sníženým prvním patrem středního dílu zadního křídla je nízké druhé patro, přístupné z arkádové chodby krátkým kolmým schodištěm. Jediná prostora druhého patra, v minulosti sloužící jako sýpka, je zakryta trámovým stropem s jednoduchým záklopem. V jihovýchodní (obvodové) stěně jsou tři větrací šterbinovitá okénka, v opačné (dvorní stěně) je další šterbinovité okénko, ústící do prostoru arkádové chodby.

Navazující místnost ve východním nároží budovy je přístupná z chodby kamenným neprofilovaným portálkem. Podlaha místnosti je položena oproti zbývajcí části patra budovy poněkud níže. Místnost je zaklenutá půlkruhovou valenou klenbou s trojbokými výsečemi s hřebínky na hranách. Klenba je do obvodových konstrukcí vložena druhotně, jak nasvědčují přízvední pilířky. Nad klenbou zbývá nízký nevyužitý prostor, přístupný jedině otvorem v propadlé podlaze pudy.

Zbývajcí část patra budovy má vyrovnanou výšku podlah. Na úrovni patra obíhá vnitřní dvůr ze všech stran chod-

ba, ze které jsou přístupné jednotlivé místnosti. Chodba je plochostropá, rozdělená jen pasy. V prostoru severovýchodního a jihozápadního křídla je zřejmé, že chodba byla vložena do již existující dispozice druhotně.

V patře severovýchodního křídla jsou dnes celkem tři plochostropé místnosti. V místnosti přiléhající k zadnímu křídlu byla situována kuchyně, přístupná rovněž po vnějším schodišti přímo ze zahrady. Dodnes se zde zachovala mohutná kuchyňská kamna a pec. Navazující místnost, druhotně rozdělená příčkou, má rovný strop s profilovanou fabionovou římsou.

Místnost v severním nároží patra budovy je stejně jako odpovídající prostora v přízemí vy-

mezená výrazně silnějším zdívkem. Tato místnost je zaklenutá mírně nepravidelnou, převýšenou křížovou klenbou s vytaženými hřebínky na hranách. V severozápadní stěně je nika (původně snad okenní nebo dveřní), druhotně upravená jako miniaturní kout pro obsluhu topeniště. Nika je uzavřená příčkou s pozdně barokními dveřmi s deštěním, zdobenými řezbou.

V patře vstupního (severozápadního) křídla byly dvě obytné místnosti, nyní poškozené požárem. Na stěnách obou místností, původně vytápěných z chodby, se dochovaly zbytky pozdně barokní dekorativní rokajové výmalby. Jihozápadní křídlo, rovněž zničené požárem, je od severozápadního odděleno masivnější kamennou zdí. Původně obsahovalo 5 místností (pokojů), spojených enfiládou dveří. Místnosti byly přístupné a vytápěné z chodby. Na stěnách se opět dochovaly zbytky pozdně barokní výmalby. Jednotlivé místnosti jsou osvětlené velkými barokními okny. Na stěně jsou ale díky pokročilé destrukci omítek patrné starší okenní otvory – některé z nich kolidují se současnými okny, jiné s dělicími příčkami. Obdobná je i situace v silnější kamenné dělicí stěně v jižní části křídla. Zde je patrná špaleta a záklenek staršího zazděného dveřního nebo okenního otvoru.

V celém patře se dochovalo množství kvalitních řemeslných detailů. K nejvýznamnějším patří pozdně barokní či raně klasicistní okno v chodbě severovýchodního křídla a soubor krásných klasicistních výplňových dveří s profilovaným deštěním (některé mají ještě zachované vnější krabicové zámky). Tvarově shodné dveře se objevují v iluzivní malbě na severním slepém konci chodby jihozápadního křídla. Zajímavý je také téměř kompletní soubor dvojitých eklektických oken s dochovanými vnitřními deskovými okenicemi.

Půda je přístupná po dvouramenném schodišti v severozápadním křídle. Původní krov se dochoval jedině v rozsahu nad severovýchodním křídlem a nad částí severozápadního a jihovýchodního křídla. Zbývajcí část krovu (včetně vazných trámů a navazujících stropních konstrukcí) byla zničena požárem. Krov je velmi jednoduchý, tvořený jen pevnými trojúhelníky vazných trámů a krokví, spojených

hambálky. Pouze nad sýpkovým druhým patrem jihovýchodního zadního křídla je krov na vnitřní straně zesílen vloženou soudobou podpůrnou stolicí. Tvar sedlové střechy je změkčen námetky.

Průčelí budovy jsou poměrně prostá, plochá, výškově sjednocená. Vstupní (severozápadní) průčelí je v ose akcentováno plochým rizalitem, lemovaným lizénami. V přízemí je otvor vjezdového portálu s výplňovými vraty, završený římsou, proloženou segmentem. Rozmístění okenních otvorů je nepravidelné a reaguje na dispozici budovy. Okna v přízemí jsou různých rozměrů, většinou opatřená mřížemi. Okna v patře mají kamenná lištová ostění. Průčelí vrcholí fabionovou římsou, která však v pravé části (zničené požárem) chybí. Obdobný rozvrh otvorů má severovýchodní průčelí. V přízemí jsou 4 nepravidelně rozmístěné větrací otvory různých velikostí. V patře je celkem 8 okenních os, z toho dvě kvůli zachování pravidelného rytmu slepé. Některá okna patra mají kamenná lištová ostění, jiná jen shodně provedené šambrány. V levé části průčelí je mezi okny patra novodobý průraz dveří z kuchyně, vedoucích na dnes již odstraněné dřevěné schodiště do zahrady.

Jihovýchodní průčelí si dodnes jako jediné uchovalo předbarokní rozvrh otvorů. V levé části je v přízemí kamenný neprofilovaný portálek s dveřmi do zahrady. Nad ním je barokní okno se zbytky šambrány. Dále vpravo pak následuje mohutný pilíř, který v patře vynáší dvojici záchodů. Střední část průčelí je na úrovni přízemí bez otvorů. Ve sníženém prvním patře jsou dvě obdélníková okénka (jedno druhotně zmenšené) a mezi nimi průraz na bývalý prevet, po němž se dochovaly dvě konzoly z mohutných nepravidelných kamených bloků. Na úrovni nízkého sýpkového druhého patra jsou 3 šterbinovité větrací otvory. V pravé části průčelí je na úrovni přízemí zazděné okno s dřevěným překladem, ve sníženém patře je pak obvyklé okno s kamenným lištovým ostěním. Střecha je v rozsahu jihovýchodního křídla nasazena bez římsy.

Průčelí požárem zničeného jihozápadního křídla je v přízemí otevřené třemi nepravidelně rozmístěnými větracími otvory. V patře je 6 okenních os, lemovaných původně jen omítkovými šambránami. Díky pokročilé destrukci omítek je čitelná poloha zazděných starších okenních otvorů (záklenky a špalety), odpovídajících nálezům na vnitřní straně stěny. Nejzajímavější je situace v pravé části stěny. Mezi pravými krajními okny je patrný výše položený kamenný záklenek. Na vnitřní straně stěny jsou naopak stopy špalety zazděného okna se záklenkem níže položeným oproti dnešním oknům. Popsanou situaci je možné interpretovat jako pozůstatek charakteristické trojice otvorů s vrchním větracím okénkem, typické pro středověké a renesanční obytné místnosti.

Obr. 8: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Celkový pohled na jihovýchodní křídlo, obsahující zbytky nejstaršího gotického paláce tvrze.

Obdobné architektonické řešení mají také dvorní průčelí. Dvorní fasáda vstupního (severozápadního) křídla je členěná ve vysokém řádu lizénami. V přízemí jsou tři otvory arkád (prostřední odpovídá průjezdu), v patře jsou tři okna s lištovými šambránami. Přízemí severovýchodního křídla s vraty a širokým oknem je částečně novodobě upravené. V patře jsou opět tři okenní osy, přičemž pravá je (kvůli zachování symetrie) slepá. V okolí slepého okna je pod dnešní opadnou omítkou patrná pevně utahovaná starší omítka (snad renesanční), s bílým nátěrem a nejasnými zbytky červené ornamentální výmalby.

Dvorní průčelí zadního jihovýchodního křídla je opět symetricky řešené. V přízemí jsou tři půlkruhově zaklenuté otvory do otevřené arkádové chodby, v patře je stěna otevřena sledem pěti otvorů arkádové chodby (dnes zasklených). Krajní dvojice otvorů je užší, střední otvor má dvojnásobnou šířku. Otvory arkád mají archivoly lemované pásovou šambránou, vybíhající z římsových hlavic pilířů. Dvorní průčelí západního křídla je ploché, členěné jen po obvodu lizénovým rámem. V přízemí je v levé části drobné okénko, uprostřed je dveřní otvor (druhotně částečně zmenšený, jak dokazuje výrazná spára v pravé špaletě). V patře jsou tři okenní osy (z toho střední okno je slepé). V levém (jihozápadním) rohu v patře je pod odpadlou omítkou opět patrná stratigraficky starší vápenná omítka, poškozená pekovaním.

Objekt fary je obklopen ze tří stran rozlehlou zahradou, ohrazenou kamennou zdí. Plocha zahrady je mírně svažité, bez výraznějších terénních úprav. Zbytky případných zemních fortifikací dnes nejsou patrné. V blízkosti severovýchodního průčelí budovy je hluboká studna kruhového průřezu.

Třebotov je poprvé doložen k roku 1253.⁴⁾ Vesnice tehdy byla v držení křižovníků. Původ vsi ale bude patrně ještě starší. Třebotov leží ve staré sídelní oblasti jihozápadně od pražské kotliny. Hustou síť raně feudálního

Obr. 9: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Detail konzol bývalého prevetu v jihovýchodním průčelí bývalého paláce tvrze.

osídlení v nejbližším okolí dokládá mimo jiné existence množství původně románských kostelů (Karlík, Ořech, Řeporyje, Krteň, Stodůlky a další). Předpokládá se, že také dnes již zaniklý středověký trebotovský kostel sv. Martina byl původně románský, snad vlastnický. Počátky feudálního sídla v Třebotově proto můžeme hledat již v raně středověkém období. Kostel mohl být vázán na existenci opevněného sídla (dvorce). Jeho polohu neznáme, s velkou pravděpodobností se však mohl nacházet v sousedství kostela.

Kdy bylo feudální sídlo přeloženo na dnešní místo, není známo. Jen rámcově se můžeme domnívat, že k tomu došlo až někdy v průběhu 14. století. Vesnice byla v té době rozdělena nejméně na dva díly. Nelze proto zcela vyloučit, že ve vsi mohla po určitou dobu paralelně existovat dvě sídla. Ve 14. století Třebotov patřil vesměs bohatým pražským patricijským rodinám. Nabízí se i lákavá hypotéza, že Třebotov (nebo jeho část) mohl být v době po polovině 14. století manským statkem k nedalekému, nově postavenému hradu Karlštejnu. Přímá manská závislost ale není historickými prameny doložena.

Tvrz je v Třebotově poprvé doložena k roku 1361, kdy ji vlastnil Kryštof, příslušník staroměstského patricijského rodu Bavorů.⁵⁾ Roku 1372 byl již jejím majitelem jiný bohatý měšťan – Henslin Pesoldův. Ten roku 1374 prodal Třebotov staroměstskému rychtáři Merklínovi Stachovi. Kromě toho v 70. letech 14. století část vsi držel také známý patricij František Rokycanský z Okoře.

Merklín Stach navzdory svému vysokému politickému postavení upadl do dluhů a musel se Třebotova zbavit. Roku 1383 tvrz získal díky majetkovým spekulacím Oldřich Medek z Valdeka, příslušník vedlejší větve známého českého rodu pánů z Valdeka. Díl vesnice s tvrzí pak definitivně koupil roku 1387. V souvislosti s koupí Třebotova se uvádí určitá finanční povinnost ke Karlštejnu, která by – čistě hypoteticky – mohla být známkou jisté závislosti ke hradu, případně dokladem výkupu z karlštejnského manství. Roku 1410 Oldřich Medek z Valdeka definitivně získal i dru-

hý díl Třebotova. S jeho rodinou se na zdejší tvrz setkáváme až do roku 1442.

Základem dnešního objektu, nepochybně předhusitského stáří, je stavba pravidelné a dispozičně plně rozvinuté tvrze. Její jádro snad mohlo vzniknout již za některého z výše uvedených pražských měšťanů, kteří ke stavbě venkovského sídla jistě disponovali dostatečnými prostředky. Do jaké míry se na podobě stavby podepsala přestavba za Oldřicha Medka z Valdeka, nelze určit. V organismu dnešní budovy bohužel nedokážeme vždy spolehlivě rozlišit ani předhusitskou (vrcholně středověkou) a pozdně středověkou stavební etapu. Absolutní i relativní dataci středověké stavby a jejích částí nám znesnadňuje

minimum dochovaných kamenických článků či jiných spolehlivě datovatelných prvků. Při interpretaci středověké etapy se proto můžeme v podstatě opřít jen o charakter konstrukcí, a zejména pak o dispoziční a typologickou analýzu.

Vrcholně středověká tvrz měla půdorys téměř pravidelného čtverce, vymezeného mohutnou obvodovou zdí. Obvodová hradba byla postavená z kamenného lomového zdiva, její tloušťka se pohybovala asi kolem 1,2 m. Rozsah zachování této obvodové zdi v organismu objektu dnes nelze spolehlivě stanovit, protože větší část stěn je dosud krytá omítkou. Stejně tak neznáme původní výšku obvodové hradby a její zakončení. Čistě hypoteticky předpokládám, že se tato obvodová zeď dochovala alespoň částečně až do výšky prvního patra dnešního objektu.

Podobu případného vnějšího opevnění nelze bez archeologického průzkumu určit. V terénu se nedochovaly žádné zřetelné reliktu zemních fortifikací. Vzhledem k poloze tvrze na mírně se svažujícím dně kotliny je velmi pravděpodobné, že byla chráněna alespoň příkopem. K jeho příležitostnému napouštění přitom mohl sloužit rybník, situovaný východně od tvrze. Existenci dalších vnějších staveb a objektů hospodářského charakteru, vázaných na existenci tvrze, nelze dnes v organismu vesnice bez archeologického průzkumu doložit. V půdorysu vesnice, zachyceném mapou stabilního katastru z roku 1840, lze v prostoru severozápadně od bývalé tvrze rozlišit nepravidelný oválný útvar, obsahující zbytky rozparcelovaného dvora. Tento útvar, situovaný v sousedství s kostelem a předpokládaným nejstarším jádrem vesnice, může určovat přibližný rozsah někdejšího hospodářského zázemí tvrze.

Do dvora tvrze se vstupovalo od severozápadu subtilní věžovou, na vnitřní straně otevřenou bránou, celou hmotou vtaženou za linii čelní hradby. Poloha celé hmoty věžové brány za obvodovou zdí může působit jako určitý anachronismus (stavba brány neumožňuje jakékoliv flankování nejvíce ohrožené čelní strany), ovšem v době poklidného období druhé poloviny 14. století nikterak neobvyklý. Na-

proti tomu otevření zadní strany brány je plně v souladu se soudobou fortifikační architekturou. Z brány se dochovaly dva masivní bloky zdiva po stranách dnešního průjezdu, oddělené od okolního zdiva vstupního křídla zřetelnými spárami. Výšku brány, ani ztvárnění vjezdových portálů neznáme. Jen hypoteticky a na základě dobových analogií můžeme soudit, že před vjezdovým portálem byl zvoditý most přes příkop.

Severní nároží tvrze chránila mohutná věž na čtvercovém půdorysu o straně asi 9 m. Tato věž se dodnes v organismu budovy velmi zřetelně projevuje díky výrazně silnějšímu obvodovému zdivu (v přízemí i v patře), dosahujícímu tloušťky přes 1,5 m. Bližší podobu nejstarší stavební etapy věže (rozmístění otvorů, výšku pater) neznáme.

Na protější, nejlépe chráněné jihovýchodní straně dvora, byla situována velká trojdílná obytná stavba (palác). Tato budova, zaujímající celou šířku dvora, byla v celém rozsahu podsklepena. V organismu dnešního objektu je dobře rozpoznatelná nejen díky jasnému dispozičnímu vymezení (patrnému nejlépe na úrovni suterénu), ale rovněž díky odlišné výškové úrovni pater jednotlivých prostor. Palác měl užší dlouhý střední díl a rozšířené oba krajní díly.

Jižní (resp. jihozápadní) díl budovy byl s největší pravděpodobností obytný. V přízemí i v patře je dnes patrná poměrně velká místnost na přibližně čtvercovém (mírně nepravidelném) půdorysu, která je oproti ostatním místnostem paláce vymezena poněkud subtilnějšími obvodovými stěnami. Předpokládám, že zde v mírně vyvýšeném patře mohla být situována hlavní roubená obytná místnost (světnice či jizba), kterou je nutné někde v organismu obytné budovy očekávat. Na základě současných znalostí objektu není možné toto teorii jednoznačně potvrdit, jiná poloha obytného dílu paláce ale v podstatě nepřipadá v úvahu. Typickým znakem, ukazujícím na existenci zaniklé roubené jizby, může být mimo jiné ústupek v obvodovém zdivu, nebo jeho zeslabení, které pozorujeme právě na Třebotově (srov. např. tvrze Dohalice,⁶⁾ Čachrov, Budkov, Malotice⁷⁾ a další). Pro existenci obytné roubené místnosti v jihozápadním nároží by mohla svědčit i sestava zazděných okenních otvorů v jižní části západní obvodové zdi,

Obr. 10: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Celkový pohled na požárem poškozené jihozápadní křídlo. Dnešní velká barokní okna patra nahradila stratigraficky starší okénka, z nichž se dochovaly záklenky a špalety.

Obr. 11: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Celkový pohled na dvorní průčelí jihovýchodního křídla s představeným barokním arkádovým traktem.

v charakteristickém trojúhelníkovém uspořádání. Tyto otvory sice patří až mladší stavební etapě, tradice polohy hlavní obytné místnosti ale mohla s největší pravděpodobností zůstat zachována.

Na krajní jihozápadní obytný díl paláce navazoval dlouhý střední díl, který byl poněkud užší. Podle tradiční typologie středověkých obytných staveb sloužil jako vstupní síň. Připomeňme však, že na starších královských hradech 13. století (a také na stavbách karlovských) býval v patře středního dílu situován sál. V sousedství tohoto sálu se vždy nacházela právě obytná, dřevem vyložená místnost.

Východní díl paláce tvořila podle tradiční obytné typologie komora, tedy místnost s převážně skladovací funkcí. Tento díl paláce trebotovské tvrze byl patrně opět širší, než

Obr. 12: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Sedlový gotický portálek do místnosti ve středním dílu jihovýchodního křídla (nejstaršího paláce).

navazující střední (síňový) díl. Mohl být i dvoutraktový, což je dodnes patrné zejména ve sklepe. Stáří navazujících konstrukcí v přízemí a v patře východního křídla bohužel neznáme. Jsou však nejpozději renesanční, jak dokládají nálezy starší omítky s malovanou výzdobou.

Připomeňme, že předpokládaná trojdílná dispozice obytné budovy třebotovské tvrze je zcela běžným jevem, který se v Čechách objevuje již ve 13. století a ve století 14., proniká i do prostředí sídel menších feudálů. Trojdílná dispozice později kvantitativně zcela převládla. V 16. století již tvořily drtivou většinu tvrzí a zámeků právě stavby s různě modifikovanou trojdílnou dispozicí.⁸⁾ V této souvislosti se nabízí lákavá paralela se soudobými královskými hrady karlovského období (Kašperkem, Radyní a zejména Karlštejnem), jejichž paláce měly rovněž poněkud modifikované trojdílné dispoziční schéma, s typickou protáhlou střední síní (sálem) a s obytnými místnostmi po jedné, resp. po obou stranách.⁹⁾ Ničím nepotvrzenou, ovšem lákavou hypotézou je možnost přímého ovlivnění obytné stavby třebotovské tvrze císařským palácem blízkého hradu Karlštejna.¹⁰⁾

Výškové členění nejstarší obytné stavby (paláce) neznáme, pravděpodobně se však příliš nelišilo od současného stavu. Ten se ustálil nejpozději během pozdně gotické přestavby, jak dokládají dva in situ dochované portálky (viz dále). Přízemí paláce nepochybně sloužilo převážně skladovacím účelům, patro bylo obytné. Přístup do jednotlivých prostor paláce zajišťovala na nádvoří straně středního

dílu pavlač či vnější schodiště, situované mezi širšími krajními díly.

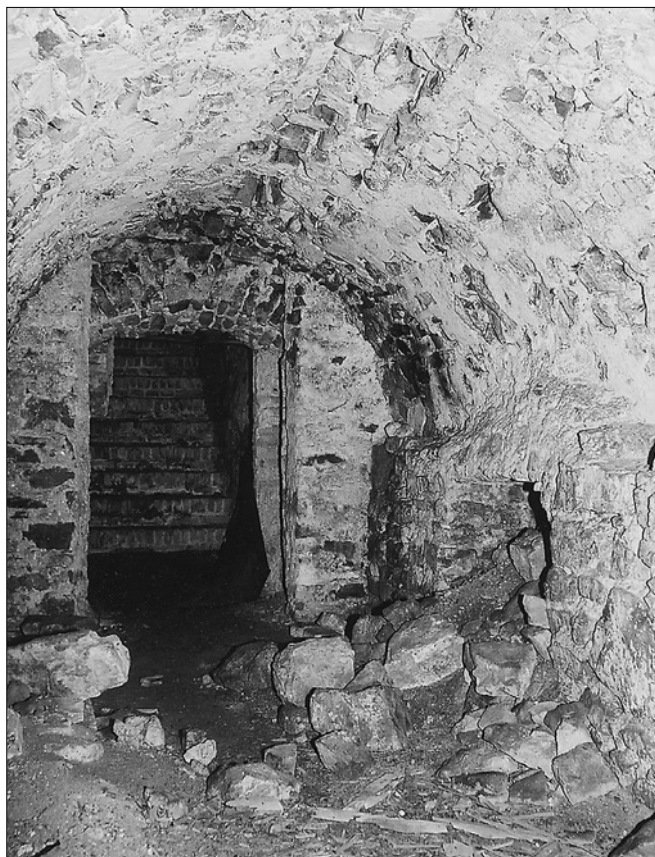
Stavba paláce byla v celém rozsahu podsklepená. V úrovni suterénu je také nejlépe čitelná gotická dispozice nejstarší budovy. Jednotlivé sklepní prostory pravděpodobně nebyly vzájemně propojené, přístupy umožňovaly dvě samostatné sklepní šije. Severovýchodní díl sklepa byl dvoutraktový, přičemž užší díl sklepa sloužil jako vstupní chodba, přístupná přímo ze sklepní šije. Polohu vstupu do střední užší dlouhé místnosti neznáme. Jen hypoteticky lze předpokládat, že se nacházel na svém dnešním místě. Vstup do širší jihozápadní sklepní místnosti (pod předpokládanou jizbou) byl pravděpodobně situován v jejím severním rohu, jak dokládá dobře patrná spára a zazdívká s odlišnou strukturou zdiva. Zde mohla být situována vstupní šije, symetrická k protější šiji do sklepa ve východním nároží.

Zda byly sklepy již v první fázi zaklenuté, nelze spolehlivě zjistit. Na podkladě průzkumu se spíše zdá, že sklepy mohly být v nejstarší vrcholně gotické fázi plochostropé (analogicky k soudobým hradním stavbám). S tím souvisí i otázka stáří kleneb v přízemí paláce. Místnost ve středním – síňovém dílu je na úrovni přízemí zaklenutá valenou kamennou klenbou, shodnou jako klenby ve sklepech. Zdá se však, že tyto klenby patří spíše až ke druhé (pozdně gotické) stavební etapě, při které došlo zároveň k zaklenutí prostor prvního patra. Nelze však zcela vyloučit, že tyto (jinak obtížně datovatelné) klenby mohly vzniknout již v první stavební etapě ve 14. století. V každém případě kamenné valené klenby sklepů a středního dílu přízemí s dobře patrnými otisky prken šalování patří ještě do středověké stavební etapy.

Stojně problematické je datování vstupního kamenného sedlového portálku ve středním dílu v přízemí a zbytků kamenného sedlového portálku v témže místě ve sníženém patře. Tyto portálky jsou osazené nepochybně in situ, z čehož vyplývá, že se vážou již na dnešní výškové uspořádání budovy. Portálek v přízemí se navíc váže s největší pravděpodobností i na klenbu (záklenu jeho niky přechází beze spáry do klenby výše). Charakter lépe dochovaného portálku v přízemí se zdá být spíše pozdně gotický (konzolky vložené do okoseného obdélníkového rámu). Na pozdně gotické stáří druhého torzálně dochovaného portálku by mohly upomínat zase převyšené jehlankové výběhy okosu. Vzhledem k celkové jednoduchosti kamenické práce ale nelze zcela vyloučit ani dataci starší, tedy vrcholně gotickou. Pro naši teorii stavebního vývoje se však přidržíme varianty pozdně středověké datace obou portálků.

Součástí tvrze mohly být v předhusitském období kromě paláce, brány a nárožní věže i další stavby – ať již zděné, nebo jen lehčí konstrukce. Jejich případnou existenci by mohl identifikovat jedině archeologický průzkum. V podstatě mohly stát kdekoli po obvodu pravidelné dispozice tvrze.

Připomeňme, že dosavadní literatura,¹¹⁾ která se opírá o výsledky průzkumu F. Kašičky a L. Lancingera, interpretuje nejstarší stavební etapu tvrze poněkud odlišně. Za nejstarší obytnou stavbu považuje severovýchodní křídlo v rozsahu mezi nárožní věží a námi předpokládaným východním dílem jižního paláce. Z jižního paláce považuje za středověký jen střední díl, bez místnosti v jižním nároží (námi předpokládané jizby). Vzhledem k situaci ve sklepech a vzhledem

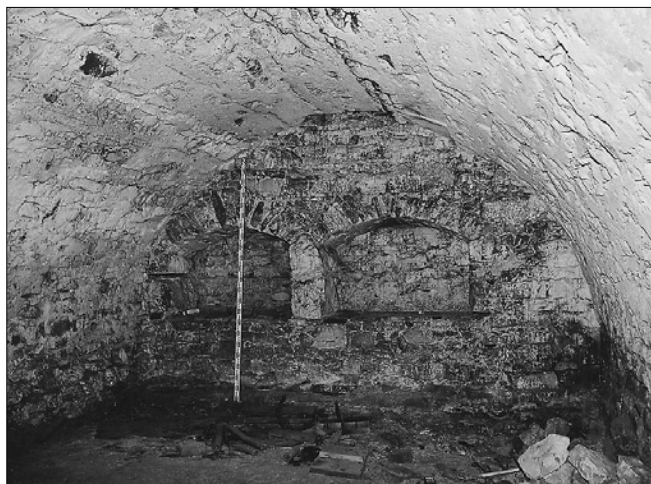

Obr. 13: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Vstupní chodbovitá sklepní místnost ve východním nároží bývalého paláce tvrze, zaklenutá kamennou valenou klenbou.

k současným poznatkům o typologii středověkých obytných staveb ale považují naši interpretaci za pravděpodobnější. Nelze však vyloučit, že severovýchodní křídlo může být rovněž vrcholně středověkého původu (v dnešním rozsahu existovalo nejpozději v renesančním období). Přímé důkazy pro to ale chybí.

Popsaná nejstarší podoba tvrze dobře zapadá do kontextu náročněji řešených venkovských feudálních sídel druhé poloviny 14. století, stojících na pomyslném typologickém pomezí mezi hradem a tvrzí. Patří k rozvinutému palácovému typu tvrzí. Téměř identické dispoziční řešení měla tvrz ve Zbraslavicích na Kutnohorsku, s trojdílnou palácovou budovou při zadní straně, obdélníkovým nádvořím a věží v nároží na čelní straně. Jako analogie geograficky bližší i vzdálenější se nabízejí obdobně stará jádra tvrzí v Buzicích (s velkou nárožní věží), na Kladně, v Dírně (s mírně nepravidelnou dispozicí a věží v čele), Dolních Břežanech a Kuřívodech (s velkými průjezdnými věžemi v čele), v Tchořovicích, Vyšehořovicích či Smiřicích (se dvěma věžemi). Jako jednodušší bezvěžové tvrze palácového typu se nabízejí analogie v případě Pluhova Žďáru a Vlčic.

Po Oldřichovi Medkovi z Valdeka Třebotov držel jeho syn Jan a po něm jeho bartr Oldřich. Páni z Valdeka stáli během husitských válek pevně na katolické straně. Když roku 1422 Zikmund Korybutovič s pražany půl roku bezvýsledně obléhal Karlštejn, mezi jeho předními obránci bylo i několik příslušníků rodu z Valdeka. Obléhatelé vysílali do okolí zásobovací i sankční oddíly. Zda a do jaké míry byla během dlouho trvajících nepokojů poškozena trebotovská tvrz, přitom nelze zjistit.

Obr. 14: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Sklepní místnost ve východním nároží bývalého paláce tvrze, zaklenutá kamennou valenou klenbou s dobře patrnými otisky prken šalování. V čelní stěně dvě odkládací policové nůky.

Po husitských válkách historické údaje o Třebotově na dlouhou dobu mizí. Na počátku 16. století ves vlastnila Třebotov Magdaléna z Vrtby, jejíž dcery jej po roce 1532 prodaly Václavovi Bechyňovi z Lažan. Roku 1540 koupil Třebotov pražský novoměstský měšťan Matouš Hovorčovský, který si zároveň koupil šlechtický titul „z Kolivé hory“ podle jména návrší v blízkosti Třebotova. Hovorčovským pak Třebotov patřil až do roku 1615.

V době po husitských válkách byla tvrz zásadním způsobem přestavěna. Tuto pozdně středověkou a navazující renesanční stavební etapu nedokážeme vždy spolehlivě odlišit od vrcholně středověké. Předpokládám, že většina dále popsaných stavebních úprav vznikla až za Hovorčovských, kteří Třebotov podle užívaného predikátu považovali za své rodové sídlo. Možnost celkové přestavby za předchozích vlastníků se nezdá příliš pravděpodobná. Přestože tito majitelé (z Vrtby, z Lažan) patřili jistě k zámožnějším feudálům, jejich časté střídání patrně vylučovalo koncepčnější stavební činnost. Určité úpravy však mohly probíhat již dříve v době těsně po husitských válkách, zejména pokud byla tvrz výrazněji poškozena.

Absolutní datace popsaných pozdně středověkých a raně novověkých stavebních úprav zůstává do budoucna otevřená.¹²⁾ Zdá se, že stavební činnost v pozdně gotickém a renesančním období měla spíše charakter kontinuálního procesu, při kterém se mohly mísit i slohově různorodé prvky a stavební zvyklosti (tak, jak to bylo v prostředí venkovských feudálních sídel zcela běžné).

Někdy v průběhu 15. a 16. století byl přestavěn starý palác na jihovýchodní straně nádvoří. Do dnešní podoby se fixovala výšková úroveň podlah budovy, snad s výjimkou místnosti při západním nároží (předpokládané hlavní obytné místnosti). Přitom patrně vznikly již výše diskutované klenby v suterénu a v přízemí středního dílu jižního křídla. K pozdně středověké stavební etapě zřejmě patří i výše zmíněný vstupní sedlový portálek v přízemí středního dílu paláce a torzo (stojky) portálku ve sníženém patře. Původnost osazení portálku v přízemí dokládá mimo jiné existence nadpražního trámu s vyvrtaným otvorem točnice jednokřídlých dveří.

Střední díl ve sníženém prvním patře paláce byl zaklenut valenou klenbou se třemi páry styčných výsečí (resp. tře-

mi poli bezžeberné křížové klenby). Klenba v patře středního dílu byla do obvodových konstrukcí vložena prokazatelně druhotně, jak dokládají příložky (pilírky) při nádvořní straně. Součástí rozlehlé, ale nízké klenuté síně v patře středního dílu paláce byl také arkýř prevetu, nesený dvěma jen nahrubo opracovanými kamennými konzolami. Místnost byla osvětlená z nádvořní strany minimálně jedním šterbinovitým okénkem. Na jižní (vnější) straně se sice obdobné otvory nedochovaly, můžeme je však předpokládat v místě dnešních větších oken. Nad sníženým prvním patrem středního (síňového) dílu vzniklo nejdéle v pozdně středověkém období ještě nízké plochostropé sýpkové polopatro, prosvětlené a větrané čtyřmi šterbinovitými otvory (jedním z nádvořní strany a třemi z vnější strany).¹³⁾ Zda byly současně zaklenuty také místnosti v přízemí a v patře krajního severovýchodního dílu paláce, není zcela jasné. Tyto klenby však s jistotou vznikly ještě v předbarokní, tedy nejpozději renesanční stavební etapě. Východní nároží budovy má totiž proti zbývajícím částem, v baroku přestavěným, odlišnou úroveň patrování. Výška kleneb zde v podstatě fixovala středověké výškové členění budovy, které nesetřela ani pozdější celková barokní přestavba.

V pozdně středověkém období ještě nepochybně zůstala zachována funkce předpokládané hlavní obytné místnosti v západním nároží tvrze. Její existenci potvrzují stopy soustavy tří oken v charakteristickém trojúhelníkovém uspořádání, patrně pod opadanou omítkou na jihozápadní obvodové stěně. Přístup do jednotlivých prostor paláce zajišťovala i nadále pavlač nebo vnější schodiště.

Stavební činnost se v pozdně středověkém a renesančním období nevyhnula ani dalším částem areálu tvrze. V přízemí a v patře nárožní věže vznikly křížové bezžeberné klenby, shodného charakteru jako klenba v prvním patře středního dílu jižního paláce. Klenba v přízemí byla později odstraněna (dochovaly se jen otisky jejích čel), klenba v patře se zachovala dodnes. Součástí místnosti v patře věže byla okenní či dveřní nika v jihozápadní stěně. Čistě hypoteticky můžeme předpokládat, že zde mohl být situován vstup do patra věže z venkovní pavlače či schodiště. Místnost v přízemí věže byla zpřístupněna stylově čistě renesančním portálem s profilovanou nadpražní římsou.

Obtížněji rozpoznatelná je stavební činnost na severovýchodní straně nádvoří. Ve dvou stavebních etapách zde vzniklo minimálně dvouprostorové patrové křídlo, které spojilo starší jižní palác a nárožní věž. Nelze zcela vyloučit, že toto křídlo navázalo na nějakou starší stavbu. Složitější stavební vývoj dokládají odlišné síly obvodového zdiva. Důkazem nejpozději renesančního stáří severovýchodního křídla je fragment renesanční hlazené omítky s bílým nátěrem a červenou dekorativní malbou (snad okenním rámem) v patře v pravé části dvorního průčelí. Výstavbu tohoto křídla můžeme dát čistě hypoteticky do souvislosti se zpřístupněním nárožní věže zmíněným renesančním portálem.

Patrně o něco později, snad v 16. století, vzniklo i jihozápadní křídlo. Navázalo na starší širší obytný díl jižního paláce. V přízemí tohoto křídla byla patrně od počátku jediná velká prostora (stáje), zaklenutá kamennou valenou klenbou. Mezi jihozápadním a starší vstupní věžovou bránou vznikla nejpozději při renesančních úpravách ještě jedna místnost, zaklenutá rovněž kamennou valenou klen-

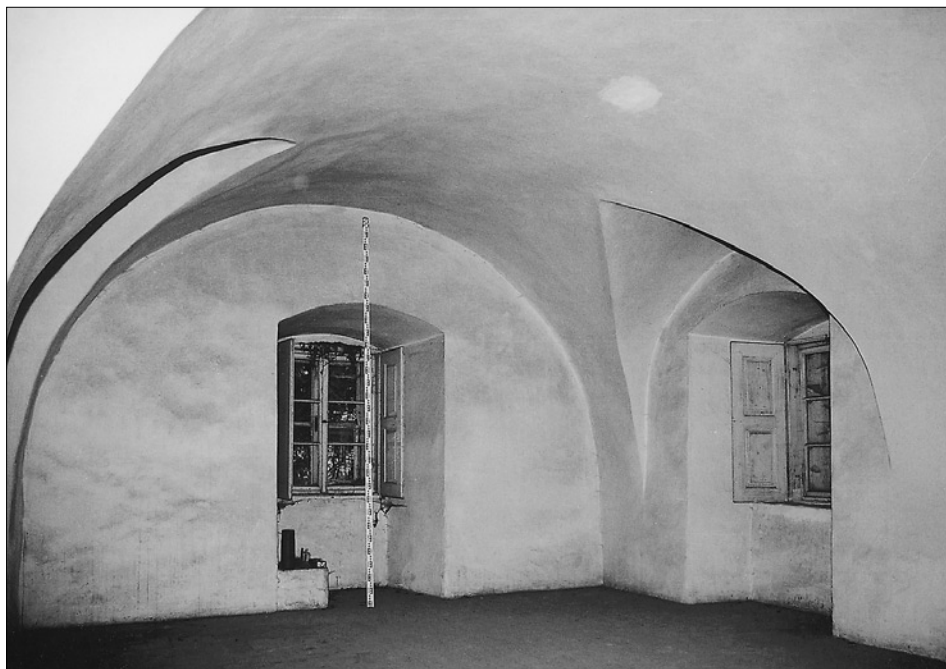
Obr. 15: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Barokní nástupní schodiště do patra s proezávaným dřevěným zábradlím. Vpravo torzo gotického portálu do místnosti ve středním dílu patra jihovýchodního křídla (bývalého paláce).

bou. Dispoziční rozvrh patra nového západního křídla se nedochoval. Zdá se, že mohlo kromě obytné místnosti v západním nároží obsahovat ještě nejméně dvě další prostory. Důkazem by mohla být rozdílná síla zdiva obvodové stěny.

Vnější architektonické řešení tvrze neznáme. Kromě několika zachovaných šterbinovitých okének, zazděných oken v patře jihozápadního křídla a stop patrně renesanční malované omítky na nádvořní straně východního křídla se nedochovaly žádné další pozůstatky vnějších povrchových úprav. Kapsy po trámech, dochované na vnější stěně západního křídla, mohou ukazovat na existenci nějakého lehkého podstrešního polopatra nebo ochozu.

Třebotovská tvrz po pozdně gotické a renesanční přestavbě představovala již plně rozvinuté feudální sídlo (tvrz či zámek). Starší zástavba (jihovýchodní palác, vstupní věžová brána a nárožní věž) byla doplněna dvěma novými postranními křídly a zastavěn byl i zbývající volný prostor mezi vstupní bránou a západním křídlem při severozápadní straně budovy. Patrně jediným nezastavěným místem na obvodu dvora tvrze zůstal úzký pás mezi vstupní bránou a nárožní věží. I zde však mohla nějaká budova stát, situace se zde však výrazně změnila v barokním období a případné předbarokní zásahy zde proto nelze nijak doložit.

Poslední z Hovorčovských prodal Třebotov roku 1615 rytíři Janovi Ledčanskému z Popic. Ten však o své nemovitě jmění záhy přišel při pobělohorských konfiskacích za účast na obléhání Vídně. Konfiskovaný majetek koupil roku 1623 se zjevně spekulacním úmyslem Dr. Václav z Fliesenpachu. Vdova po něm jej pak zanedlouho nato roku 1630 prodala podstatně dráž cisterciáckému klášteru na Zbraslavi, kte-

Obr. 16: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Klenutá místnost v prvním patře ve východním nároží někdejšího paláce tvrze.

rý jej připojil ke svému statku Zbraslav a Slapy. Míru poškození objektu během třicetileté války nedovedeme spolehlivě určit. Nejbližší okolí Prahy ale bylo válečnými událostmi značně postiženo. Berní rula v Třebotově roku 1654 zaznamenala 3 chalupnické usedlosti osazené a 3 pusté a kostel sv. Martina, filiální k Radotínu. Zdá se pravděpodobné, že neobývané sídlo mohlo zpustnout, pokud dokonce nebylo záměrně vypáleno.

Historické údaje pro 17. a první polovinu 18. století jsou bohužel ztraceny. Cisterciáci si v tomto období opravili bývalou tvrz či zámek na opatskou rezidenci, sloužící k odpočinku a duchovním cvičením. Třebotovský kostel poklesl na filiální, přifařený k Radotínu. Zbraslavský klášter ale v 18. století opakovaně uvažoval o možnosti zřízení fary v Třebotově. V této souvislosti se uvažovalo o zřízení fary v budově rezidence. Fara v Třebotově byla po několika předchozích pokusech definitivně zřízena před rokem 1751. Její administrátor přitom obýval právě opatskou rezidenci. Od roku 1758 pak bývalá rezidence sloužila již naplno provozu fary.¹⁴⁾

Zda barokní přestavba na opatskou rezidenci proběhla v jediné etapě, nebo v několika časově oddělených fázích, nelze bezpečně určit. Spíše se zdá, že hlavní díl stavebních prací proběhl v jediné etapě. Vyplývá to z celkové jednotné koncepce barokní přestavby, při které se stabilizovala dnešní dispozice. Nejpozději při barokní přestavbě bylo jistě zrušeno předpokládané vnější vodní a zemní opevnění, mírně svažité plocha okolo bývalé tvrze byla upravena na zahradu.

Ke vstupnímu i zadnímu křídlu byl připojen dvorní komunikační trakt, takže půdorys vnitřního dvora získal podobu čtverce. Přízemí budovy bylo stavebními úpravami zasaženo jen minimálně. Průjezd byl prodloužen a zaklenut valenou cihelnou klenbou s výsečemi. V nově přistavěném dvorním komunikačním traktu vznikly dvě otevřené arkádové chodby, navazující na průjezd. Po levé straně průjezdu vzniklo nové dvouramenné schodiště do patra, vložené do patrně dosud nezastavěné proluky mezi někdejší vstup-

ní bránu a nárožní věž.

Současně vznikl nový dvorní trakt i při jihovýchodním křídle (bývalém nejstarším paláci), otevřený do dvora arkádami. Arkáda tak nahradila starší pavlač, která umožňovala přístup do místností v přízemí a prvním patře bývalého paláce. Nový komunikační arkádový trakt obsahoval také schodiště do patra, situované nad starší sklepní šíjí. Předpokládáná druhá sklepní šíje musela být nejpozději v tomto období zaspána a starý vstup do zadního sklepa, původně samostatně přístupného, zasklen. S tím souviselo proražení nového nízkého vstupního otvoru ze střední sklepní místnosti do zadní.

Další úpravy v přízemí byly již jen dílčí a nepřinesly žádné výraznější zásahy do dispozice

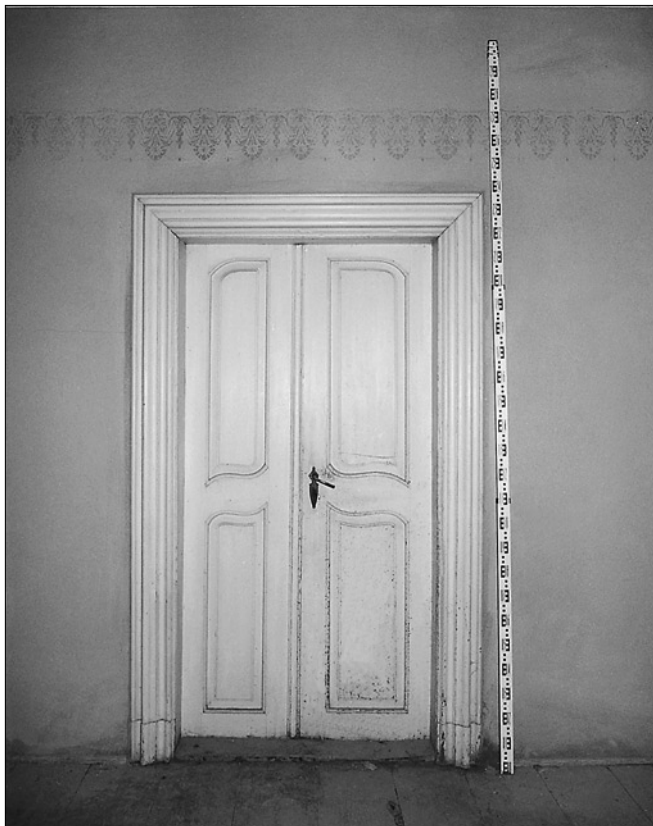
objektu. Místnost v jižním nároží byla nově zaklenuta cihelnou valenou klenbou s pětibokými výsečemi. Klenba byla vložena do stávajících obvodových konstrukcí na příložky. V jihovýchodní stěně místnosti byl proražen nový dveřní otvor s pravouhlým kamenným neprofilovaným portálem na zahradu. Dílčí úpravy proběhly také v přízemí ostatních křídel. Křížová klenba v přízemí někdejší nárožní věže byla snesena a nahrazena stropem se šesti trámy.

Hlavní dispoziční změny přinesla barokní přestavba v prvním patře. Po obvodu dvora vznikl uzavřený čtverec chodeb. Chodba v jihozápadním křídle byla protažena slepým výběžkem až k jižnímu průčelí, zde byl situován prevet. Aby mohl být čtverec chodeb spojitě průchozí, muselo být nároží bývalé věže proraženo šikmou chodbičkou. Chodba i všechny místnosti v patře dostaly nový fabionový strop.

Ústřední komunikační prostorou se stala arkádová chodba ve dvorním traktu jižního křídla, otevřená pěti oblouky do nádvoří. Sem ústilo jednoramenné schodiště z přízemí, doplněné dekorativně vyřezávaným dřevěným zábradlím. Arkádová chodba byla na obou koncích pasy oddělena od navazujících úseků chodeb ve východním a západním křídle. Patrně současně byla zrušena stará klenutá síň ve sníženém prvním patře jihovýchodního křídla (někdejšího paláce) a rozdělena příčkami na tři malé komory.

Chodba v severovýchodním křídle byla ze stávající dispozice vymezená příčkou, založenou podle dostupných historických informací na trámech, podepřených masívním pilířem v přízemí.¹⁵⁾ V jedné z navazujících místností byla kuchyň s pecí, ve druhé pokoj faráře. Situace obytné místnosti v sousedství kuchyně umožnila její nepřímé vytápění kamny. Místnost v patře někdejší nárožní věže zůstala téměř beze změn. Jen někdejší okenní či dveřní nika v západní stěně byla uzavřena příčkou s dveřmi s řezbou zdobeným deštěním, a tak upravena na otopnou chodbičku.

V patře vstupního severozápadního křídla dále vznikly dvě nové místnosti, z nichž jedna (nad průjezdem) sloužila jako kaple, zatímco druhá byla vytápěna z chodby kamny.

Obr. 17: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Typické výplňové dveře v patře severovýchodního křídla. Vlastní dveře jsou již stylově klasicistní, patří však patrně ještě k pozdně barokní přestavbě fary.

V kapli měly být podle pozdějšího popisu z roku 1786 „dubové dveře ze dvou dílů, 1 oltář ve zdi se štukatérskou prací, se 2 celými anděly a 4 hlavičkami andělů, s mramorovým nátěrem na ozdobách a zčásti pozlacený“.

Zcela nově byla řešena dispozice jihozápadního křídla. Předpokládané starší členění zaniklo. Zachována zůstala jen stará zeď, oddělující někdejší místnost v jižním nároží od zbývající části jihozápadního křídla. Při dvorní straně křídla vznikla opět chodba, vymezená příčkou, založenou na klenbě velké místnosti stávající v přízemí. Tato příčka přinesla statické potíže, které byly (patrně ještě v baroku) řešeny částečným podezděním klenby v přízemí. Na slepém jižním konci chodby byl proražen otvor, kterým se vstupovalo na dva záchody. Na chodbu navázal řetězec celkem pěti místností, přístupných z chodby a spojených navíc ještě enfiládou dveří. Kvůli zachování přímého průhledu enfiládou dveří byl posunut dveřní otvor ve starší dělicí stěně mezi místnostmi. Největší byla místnost (později označovaná jako sál) v západním nároží, mající půdorys širokého písmene „L“. Místnosti byly vytápěné z chodby, jak dokládají dva příkladací portálky a dvě komínová tělesa. Stará okna byla všechna zazděna a nahrazena novými, pravidelně rozmístěnými. Všechny místnosti v patře severozápadního a jihozápadního křídla vyzdobeny dekorativními nástěnnými malbami. Pozoruhodným prvkem barokního iluzionismu byly malované dveře na severozápadním slepém konci chodby.

Patrně ještě v barokním období vznikl nad celou výškově sjednocenou čtyřkřídlou budovou nový krov, tvořený jen hambálky a krokviemi. Všechny prvky krovu jsou tesané, spojované dřevěnými hřeby, číslovány římskými číslicemi. Předbarokní stáří krovu je vyloučeno (krov se váže na cel-

Obr. 18: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Vstupní výplňové dveře do místnosti nad průjezdem (bývalé kaple), poškozené požárem. Okolo dveří se dochovaly zbytky dekorativní výmalby s rokokovou ornamentikou.

kovou přestavbu objektu), pozdější datace (do první poloviny 19. století) se zase nezdá být reálná vzhledem k finančně neutěšeným poměrům trebotovské fary. Z pozdějších zápisů z 19. století navíc vyplývá, že krov byl v celkově špatném, dlouhodobě zanedbaném stavu.

Z období pozdního baroka pocházejí také nejstarší dochované prvky řemeslné výbavy objektu. Za jednoznačně barokní můžeme považovat zbytek okna, nalezený na schodišti na půdu. Toto okno mělo typické vnitřní členění pevným rámem do tvaru obráceného písmena „T“, doplněným obloukem. Dochovala se i horní, samostatně otvíravá křídla s typickým dekorativním rohovým kováním zdobeným listovým motivem a s vnějšími vzpěrkovými čepy. Za pozdně barokní můžeme s jistotou rezervou považovat také plastiky profilovaná dveřní deštění vyrůstající ze soklíku, dochovaná v místnostech patra východního křídla a torzálně i v místnostech patra severozápadního a západního křídla. Barokní jsou též dveře, včetně deštění a nástavce v jihozápadní stěně místnosti v patře někdejší věže a dále pak veškeré konstrukční a truhlářské detaily schodiště v arkádové chodbě. Jediným prokazatelně barokním kamenickým článkem v interiéru je pravouhlý portál v jižní stěně chodby.

Současně s dispozicí byly zásadním způsobem opraveny a upraveny exteriéry budovy. Nové řešení fasád s pravidelně rozmístěnými okny vtisklo celému objektu (s výjimkou jižního křídla) jednotný, poměrně strohý vzhled. Nejvýraznějším zásahem do exteriéru budovy bylo vyrovnání hladiny do té doby výškově rozkolísané zástavby. Nárožní věž, pokud ještě stála v plné výšce, byla ubourána na úroveň okolních staveb. Některé části – zejména východní nároží – musely být zase zvýšeny o nadezdívku.

Vstupní (severozápadní) průčelí získalo nový akcent v podobě středního rizalitu se vstupním portálem, završeným zvlněnou římsou. V patře byl rizalit lemován lizénami. Nově byla sjednocena okna v patře, která získala kamenná pravoúhlá ostění. Obdobně v patře jihozápadního křídla vznikla řada nových oken, která nahradila starší okenní otvory. Okna na jihozápadní straně ale neměla (na rozdíl od severozápadního a severovýchodního křídla) kamenná ostění, ale jen omítkové šambrány.

Jihozápadní křídlo výraznějších změn nedoznalo. Provedení razantnějších sjednocujících úprav zde bránila odlišná výšková úroveň pater středověkého paláce. Severovýchodní křídlo bylo řešené obdobně jako severozápadní křídlo. V přízemí zůstaly patrně drobné otvory (jejich detailní podobu neznáme), v patře byl prolomen sled oken s kamennými ostěními. Řadu okenních otvorů doplňovala kvůli zachování rytmu ještě okna slepá, ovšem pouze s omítkovými šambránami.

Dnešní podobu získala také dvorní průčelí, členěná lizénovými rámy. Všechna dvorní průčelí tíhla k monumentálnímu symetrickému řešení. Severozápadní křídlo bylo v přízemí otevřené do dvora třemi oblouky – dvěma krajními z chodeb a středním z průjezdu. Nejreprezentativněji bylo řešeno jižní křídlo s představeným barokním arkádovým traktem, otevřeným v přízemí třemi a v patře pěti oblouky.

Stejně jako v případě středověké a renesanční stavby i v případě barokní přestavby narážíme na naprostý nedostatek pramenů (ať již hmotných či písemných), podle kterých bychom mohli celou stavbu datovat. Celková přestavba (přes velké zásahy zejména v patře) nezměnila výrazněji dispozici někdejší tvrze. Proto stavbu nemůžeme přesněji datovat na základě typologických znaků. Vnější, velmi nenáročné až strohé fasády jsou pochopitelně také nedatovatelné. Jediným uchopitelným prvkem tak zůstává vcelku nenáročný vstupní portál se zvlněnou římsou a prosté, ale působivé řešení dvorních arkádových traktů jižního a severozápadního křídla. Na základě výše uvedených znaků je možné stavbu rámcově datovat do první třetiny 18. století. Pokud klášter objekt užíval již dříve (v 17. století), mohly zde být provedeny jen menší či prozatímní adaptace, k celkové přestavbě patrně došlo jednorázově až někdy po roce 1700. Naproti tomu shora je datace omezena polovinou 18. století, neboť od té doby byl objekt využíván jako fara a z písemných pramenů vyplývá, že stavební investice do oprav byly zcela minimální. Charakter barokních prvků řemeslné výbavy s výše naznačenou datací není v rozporu. Autora přestavby pochopitelně rovněž neznáme, předpokládám však, že jím mohl být některý z polířů pracujících pro klášter. Popsané celkové řešení stavby je sice značně střídme a tradiční, ale nepostrádá (zejména v partii arkádových traktů) určitou monumentalitu.

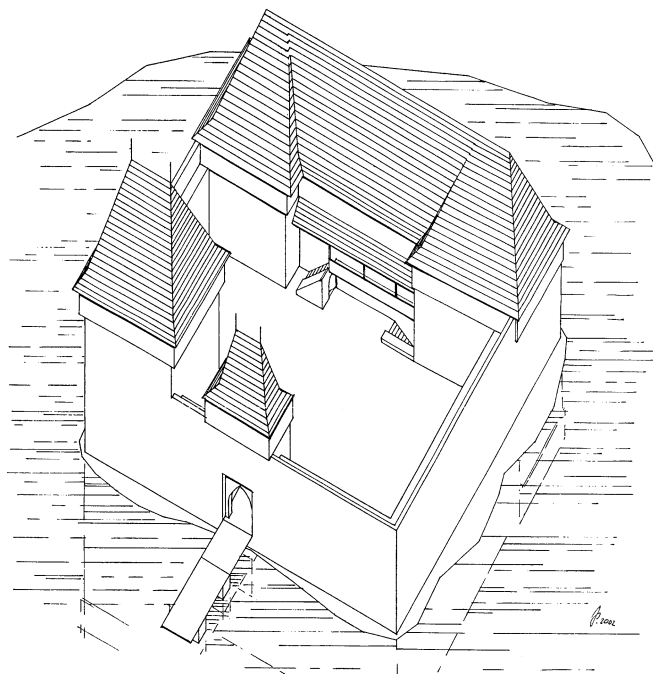

Obr. 19: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Krov nad středním sýpkovým dílem jihovýchodního křídla. Jednoduchá soustava krovu, tvořená jen pevnými trojúhelníky krokvi a hambálky, je na dvorní straně jednostranně zesílena stolicí.

Jako analogie (ovšem zcela odlišné kvalitativní úrovně) se nabízí zámek v Kladně – původně středověká tvrz na mírně nepravidelném půdorysu, přestavěná po roce 1739 na rezidenci břevnovských benediktinů. Při přestavbě byla z tvrze zachována tři křídla, která byla podobně jako na Třebotově doplněna dvorním arkádovým traktem. Vstupní křídlo bylo ale zbořeno zcela, a stavba tak nabyla podoby trojkřídlého zámku s čestným dvorem. V Kladně ovšem přestavbu projektoval špičkový architekt – Kilián Ignác Dientzenhoffer. Zajímavým dispozičním prvkem třebotovské rezidence je atypické vstupní schodiště, situované podélně v rozšířené arkádové chodbě. Toto málo obvyklé řešení se objevuje v náročnějším symetrickém provedení například na zámku v Rožďalovicích u Nymburka, projektovaném snad Františkem Maxmiliánem Kaňkou ve druhém desetiletí 18. století.¹⁶⁾

Roku 1785 byl zbraslavský klášter v rámci josefínských reforem zrušen, bývalý klášterní majetek včetně rezidence v Třebotově převzal náboženský fond. Objekt i nadále sloužil jako fara. Celkový stav bývalé tvrze, později opatské rezidence a fary v pozdně barokním období nám dokresluje inventární popis bývalého klášterního majetku z roku 1786, provedený v souvislosti se zrušením zbraslavského kláštera. Zajímavé jsou zejména podrobné odkazy na řemeslné prvky – především okna, dveře a otopná zařízení.¹⁷⁾

Budova fary byla podle popisu zděná, krytá šindelem. V přízemí byla podle popisu komora, dřevní komora, drůbeží komora, komora nočního hlídače, kvelb na ovoce a dvě sýpky. Bohužel tyto místnosti nedokážeme spolehlivě identifikovat. Dále se uvádí existence sklepa s kamennými schody. V patře vstupního křídla byla kaple (nad průjezdem), vedle ní pokoj. V patře jihozápadního křídla bylo 6 pokojů, v patře středního dílu zadního křídla 2 kvelby a komůrka a nad nimi „půda“ (sýpka), ve východním nároží pokoj pro čeledě, na který navazovala ve severovýchodním křídle kuchyň, pokoj pro faráře a v bývalé nárožní věži farářův „vedlejší“ pokoj. Zajímavá je informace o věži, kryté šindelem a završené plechovou koulí a železným křížkem. Ve věži byly nefungující věžní hodiny se 2 ciferníky a kamennými zá-

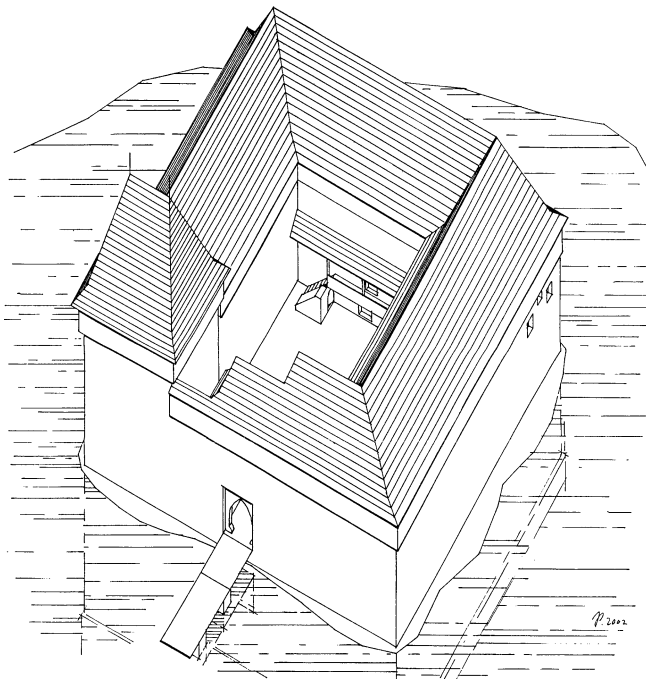
Obr. 20: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Hmotová rekonstrukce nejstarší podoby tvrze ve 14. století (kresba J. Pešty).

važími na provazech. Detailní podobu, ani polohu zmiňované věže neznáme. S největší pravděpodobností však byla situována na hřebeni střechy nad průjezdem.

Po změně funkce objektu na faru a po zrušení kláštera již nebyly prováděny žádné výraznější stavební úpravy, které by přinesly zásadní změnu dispozičního řešení. Realizované opravy, které jsou poměrně dobře dokumentované archívními prameny, měly nepochybně jen utilitární charakter. Celkově je v jejich pozadí cítit snahu po odvrácení či alespoň zpomalení chátrání a celkové postupné degradace objektu, nedostatečně využívaného a pro potřeby fary zjevně naddimenzovaného. Opakovaně je dobovými prameny konstatován celkově špatný technický stav objektu (střechy i stropních konstrukcí) v letech 1806, 1810, 1833, 1837 a 1841.

Z výraznějších úprav první poloviny 19. století je třeba zmínit především zřízení nové vozové kolny v přízemí, která vznikla oddělením části velké klenuté místnosti v jihozápadním křídle. S tím souviselo prolomení širokého vjezdového otvoru v severozápadním průčelí budovy napravo od vstupního portálu a zřízení nové přičky uvnitř místnosti (později zrušené). Patrně v této době mohly být zaklenuty chodby po stranách průjezdu, do té doby snad plochostropě. Zároveň mohla být upravena dispozice místností při východním rohu dvora, kde měla být podle archívních pramenů situována kuchyně. Roku 1837 byla pro celkovou sešlost snesena věžička nad vstupem.

K roku 1841 se dochoval druhý, podrobnější popis objektu. Zajímavé jsou opět zejména odkazy na řemeslné prvky – okna a dveře a dále otopná zařízení zejména – kamna.¹⁸⁾ V přízemí byl dle popisu průjezd s dvoukřídlými vraty. Napravo od průjezdu byl situován bývalý pokoj kočího a dále vpravo klenutá vozová kolna. Na kolnu navazovala v přízemí jihozápadního křídla koňská stáj a kravský chlév pro 4 koně, 6 krav a 6 telat. Klenutá místnost v jižním nároží, bývalá stáj, sloužila jako komora na krmivo. V přízemí středního dílu jihovýchodního (zadního) křídla byl klenutý vep-

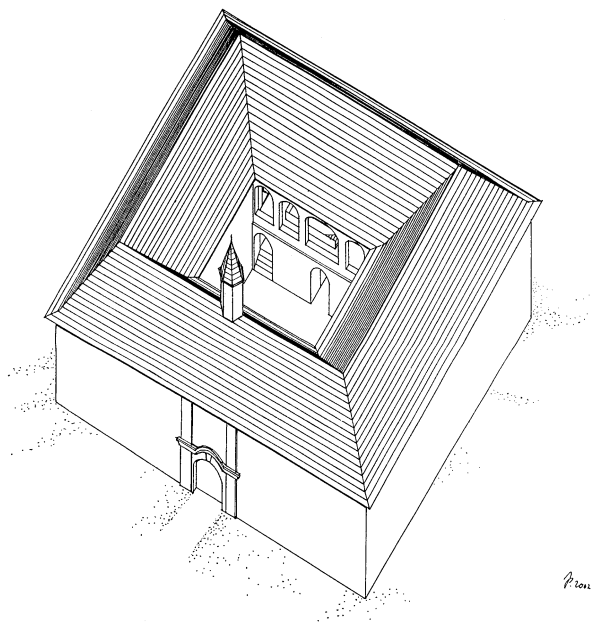
Obr. 21: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Hmotová rekonstrukce tvrze po pozdně gotických a renesančních úpravách.

řín a dřevník. V níže položené místnosti ve východním nároží byl kvelb na potraviny, navazující místnost v severovýchodním křídle se označuje jako stará kuchyně (částečně klenutá, částečně s trémovým stropem), přístupná z „malé“ chodby. Prostor mezi starou kuchyní a bývalou nárožní věží (kde byl kvelb) je popisován jako bývalý ovčí chlév, používaný jako dřevník a kurník. Po straně průjezdu pod schody do patra byl kurník.

Schodiště do sklepa mělo 13 kamenných stupňů. Úzká sklepní chodba naproti schodům je označována jako pivní sklep, funkce ostatních místností v suterénu se blíže nerozlišuje. Do patra vedly schody (vedle průjezdu) s dubovými stupni a zábradlím. V patře nad průjezdem byla „místnost s oltářem a mariánským obrazem“, nepochybně bývalá kaple. Velká místnost v západním nároží je označovaná jako „sál“, na který navazovala na jihovýchodní straně letní kuchyně. Rohová místnost v jižním nároží je označována jako kuchyně, ostatní místnosti v patře severozápadního a jihozápadního křídla nemají specifikovanou funkci. Na konci chodby v jihozápadním křídle byly dva záchody, naproti kuchyni ve stěně chodby spízní výklenek.

Ve středním dílu jihozápadního křídla se opět popisují jako 3 kvelby, nad nimi byla sýpka. Níže položená místnost ve východním nároží je ve shodě se starším popisem uváděna jako čeledník, na něj navazovala kuchyně s pecí. V severovýchodním křídle byl dále obytný pokoj (ve starším popisu označovaný jako pokoj faráře), v bývalé věži v severním nároží byl další pokoj s „malou chodbičkou“.¹⁹⁾ Konstrukce krovu je popisována jako jednoduchá bez stolic, jen z krokví a hambalků, částečně narušená. Střecha byla krytá šindelem. Ve střeše bylo 12 vikýřů. Dvůr byl vydlážděn kamennou dlažbou.

Z popisu dobře vyplývá, že kromě zřízení nové kolny a zcela drobných zásahů (zřízení spízního výklenku v chodbě) nebyly provedeny žádné výraznější dispoziční změny. Zaznamenán byl ale určitý posun ve funkci jednotlivých místností zejména západního křídla (existence letní ku-

Obr. 22: Třebotov, fara čp. 1 – bývalá tvrz. Hmotová rekonstrukce objektu fary po barokní přestavbě.

chyně a kuchyně nebyla v předchozím popisu zmiňována). Zajímavé jsou pro nás informace o trámovém stropě v místnosti v přízemí bývalé nárožní věže, který musel buď v klasicistním či již barokním období nahradit starší klenbu. Pro náš účel je zajímavá i zmínka o pilíři a trámu v bývalém ovčíně v severovýchodním křídle, který nepochybně vynášel příčku mezi chodbou a obytnou místností v patře. Kuchyně v přízemí i patře v jihovýchodní rohu dvora musela dosud existovat ve starším, tedy barokním stavu, patrně s otevřeným dymníkem („s plášťovým trámem“).

Téhož roku (1841) byly provedeny menší stavební úpravy – postavena cihelná příčka v chodbě, v neudané místnosti vložen trámový strop a opravena šindelová krytina. Předpokládám, že mohlo jít o úpravy právě v prostoru kuchyně v patře severovýchodního křídla. Provedení výše popsaných úprav by však vyžadovalo nejprve úpravy v odpovídajících místnostech v přízemí (nazývaných jako „stará kuchyně“, snad spojené s jejich zaklenutím).

Další úpravy byly prováděny roku 1854 – tehdy byla položena nová tašková krytina (kvůli ní byl rekonstruován krov), ve střeše zřízen vikýř s rumpálem a rekonstruovány stropy a podlahy, poškozené od zatékání. Rozsah těchto oprav nedokážeme určit. Zároveň byla zrušena vozová kolna a „prodloužen“ navazující chlév. Další písemnými prameny doložené opravy roku 1875 se patrně interiérů nedotkly (s výjimkou zboření dvou pecí), byly však provedeny z větší části nové exteriérové omítky.

Větší úpravy byly prováděny až roku 1885. Byla přeložena tašková krytina, zřízeny nové záchody (nepochybně na místě starších na konci chodby) a zbořena neuvedená „dělicí zeď mezi pokojem a chodbou poblíž rohu budovy“ – snad v místnosti v patře v jižním nároží. Nejvýraznější úpravou byly zásahy v severovýchodním křídle. Starý pilíř v přízemí byl nahrazen novým, na který byly osazeny železné nosníky. Zároveň byl patrně někdejší velký obytný pokoj rozdělen příčkou do dvou menších místností.²⁰⁾ Na železné nosníky byly nově vyzděny (resp. přezděny) příčky v patře. Do

těchto příček však byly zpátky osazeny starší dveře – charakter deštění je ještě barokní, charakter vlastních křídel (včetně dochovaného zámku ve dveřích v dělicí příčce) klasicistní. Obdobné dveře byly osazeny i do starších deštění v ostatních místnostech patra.

Úpravy v 19. století obohatily objekt o většinu dochovaných kvalitních prvků řemeslné výbavy. K nejstarším patří typově ještě pozdně barokní (nebo raně klasicistní) okno chodby v patře severovýchodního křídla. V průběhu druhé poloviny 19. století vznikl též pozoruhodný soubor dvojitých pozdně klasicistních a eklektických oken s vnitřními okenicemi, dochovaných ve většině místností patra zejména východního křídla. Do druhé poloviny 19. století je možné datovat také většinu ostatních rámových dveří s pravoúhlými výplněmi a deštěním, zachovaných na různých místech vesměs v patře objektu.

Další úpravy v závěru 19. a v průběhu 20. století již výrazněji nezasáhly do celkového vzhledu objektu. Blíže nespecifikované opravy byly prováděny v letech 1895, 1900 a 1903 (tehdy došlo k zasklení oblouků arkád chodby). Roku 1907 byla v přízemí v bývalé nárožní věži zřízena řezárna, starý strop se šesti trámy byl přitom nahrazen segmentovými klenbičkami do traverzy. Nově byly vyzděny komíny, v kuchyni byla zřízena udirna.

Při dalších úpravách v roce 1908 byla zřízena kanalizace. Ve sklepech byla proražena dvě nová okénka, přezděny schodové stupně do sklepů a nad „starým špýcharem“ (tedy na půdě nad zadním křídlem) byla postavena nová sýpka. Roku 1913 byla zřízena pavláška se schody z kuchyně do zahrady. Roku 1926 byla položena krytina z bobrovek. Zároveň byly ve velkém rozsahu vyspraveny omítky. V letech 1926 a 1939 byly opravovány schody na pavlášce.

Roku 1942 vyhořelo jihozápadní křídlo, ostatní části budovy byly značně poškozeny. Ještě v listopadu téhož roku vypracoval architekt Svoboda ze Zbraslavi projekt na obnovu celé budovy, který však byl protektorátními úřady zamítnut. Proto bylo provedeno jen provizorní zajištění poškozeného východního a zbytků vstupního a zadního křídla. Vyhořelé křídlo bylo odděleno zazděním všech dostupných otvorů a provizorním štítem a byly v něm strženy všechny poškozené konstrukce, včetně starého kamenného štítu.

Roku 1954 se opravovala část střechy a roku 1958 došlo k zastřešení vyhořelé části vstupního křídla v délce 10 m. Objekt byl využit jako sanatorium pro plicní nemocné, i nadále však zůstal ve velmi neutěšeném stavu. Požárem nejvíce poškozené jihozápadní křídlo bylo provizorně zastřešeno pultovou střechou v 70 či 80. letech 20. století. Až do 70. let východní křídlo sloužilo jako fara, od té byl objekt trvale opuštěn a chátral. V této podobě se budova fary dochovala dodnes.

POZNÁMKY

- 1) F. Kašička – L. Lancinger, SÚRPMO Praha.
- 2) J. Pešta, Fara čp. 1, bývalá tvrz Třebotov (stavebně-historický průzkum). Strojopis, archiv SPÚSČ Praha, 2001.
- 3) Kostel dosud není zapsanou nemovitou kulturní památkou!
- 4) Profjous – Svoboda, 1957; Holec, 1988.
- 5) Pokud nebude uvedeno jinak, jsou následující historické údaje převzaty z citovaného pasportu SÚRPMO (Kašička – Lancinger, 1973) a z běžně dostupné literatury, citované v závěru. K problematice nejstaršího osídlení oblasti viz též Žemlička, 1974.
- 6) L. Svoboda, Stavebně historický průzkum feudálního sídla v Dohali-

- cích, in *Průzkumy památek II/2000*, Praha 2000, s. 91 – 98.
- 7) P. Chotěbor, *Strubové obytné místnosti v prostředí českých tvrzí*, in *Castellologica Bohemica* 1, s. 91 – 104, Praha 1989.
 - 8) K tomu srov. např. Rykl, 1992.
 - 9) Srov. D. Menclová, 1972, s. 51, 66, 67, 70 a 71.
 - 10) V této souvislosti zopakujme, že Třebotov mohl být ve 14. století v určité manské závislosti k blízkému hradu.
 - 11) Kašička F., 1984; Rykl, 1992; kolektiv, 1998.
 - 12) Bohužel možnost dendrochronologického datování nemohla být využita. Navíc trém není pro odběr vzorku k datování příliš perspektivní.
 - 13) Na existenci sýpkového druhého patra, zejména ve vztahu k tradiční obytné typologii, upozornil již M. Rykl (1992). Starší literatura, včetně staršího SHP, sýpku neinterpretuje.
 - 14) Viz pozdější zápis z inventarizace bývalého klášterního majetku z roku 1786: „Residence byla již před 28 lety věnována třebotovské farnosti...“.
 - 15) Dnes jsou tyto trámy nahrazeny ocelovým válcovaným nosníkem, podprýmem cihelným pilířem.
 - 16) P. Vlček a kol., *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, s. 438, Praha 1999.
 - 17) Plně znění popisu viz starší SHP objektu, Kašička – Lancinger, 1973.
 - 18) Plně znění popisu viz starší SHP objektu, Kašička – Lancinger, 1973.
 - 19) Bezpochyby je miněna chodbička v síle zdi, vzniklá uzavřením někdejší okenní či dveřní niky.
 - 20) Druhotnost průčky dokládá kromě písemných zpráv také přerušovaný fabion stropu.

LITERATURA

- Holec, F. a kol., 1988: *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku VII*, Praha a okolí, s. 170, Praha.
- Kašička, F., 1984: *Tvrze středních Čech*, s. 72 – 73, Praha.
- Kolektiv, 1998: *Encyklopedie českých tvrzí I*, s. XIX a další, Praha.
- Menclová, D., 1972: *České hrady II*, Praha.
- Podlaha, A., 1909: *Posvátná místa království Českého III*, s. 258, Praha.
- Profous, A. – Svoboda J., 1957: *Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny*, s. 364, Praha.
- Rykl, M., 1992: *Trojdielné dispozice u tvrzí vrcholného středověku*. In: *Vesnický dům v 16. a 17. století*, s. 196 – 197, Praha.
- Sedláček, A., 1889: *Hrady, zámky a tvrze království Českého VI*, s. 87, Praha.
- Zemlička, J., 1974: *Osídlení Zbraslavska od 10. do počátku 15. století*. In: *Památky archeologické LXV*, číslo 2, str. 419 – 465, Praha.

POUŽITÉ NEPUBLIKOVANÉ PRAMENY

- Kašička, F. – Lancinger, L. a kol., 1973: *Třebotov, okres Praha západ, SHP fary (tvrze)*. Strojopis SÚRP MO, Praha (archív SPÚSČ Praha, sign. P46).
- Elaborát katastrálního měření – císařský otisk, katastr Třebotov – Trzebotau, Trzebotow, kraj Berounský, okres Zbraslav – Königsaal – 1840, 1 : 2880 (Ústřední archiv zeměměřičství a katastru v Praze, sign. 8048).
- Indikační skica k mapě stabilního katastru, katastr Třebotov – Trzebotau, Trzebotow, kraj Berounský, okres Zbraslav – Königsaal – 1840 (Státní ústřední archiv, IS, Berounsko 422).
- Třebotov – fara, zaměření současného stavu (půdorysy 1 – sklepa, 2 – přizemí, 3 – 1. patra, 4 – mezipůdy, 5 – krovu, 6 – řez AA', 7 – řez BB', 8 – řez CC', 9 – řez DD', 10 – řez EE', 11 – severozápadní čelní fasáda, 12 – západní fasáda, 13 – jižní fasáda, 14 – východní fasáda, 15 – západní vnitřní fasáda, 16 – jižní vnitřní fasáda, 17 – portály, 18 – okolí fary, 19 – podlaží), 1972, *Jaklová, V. – Procházková, L.*, Geodézie Praha (archív SPÚSČ Praha, sign. 591).

PFARRHAUS (EHMALIGE FESTUNG) IN TŘEBOTOV/TRZEBOTAU

Das Dorf Třebotov liegt in einem hügeligen Kalksteinterrain in dem Raum südwestlich von Prag. Etwa in der Mitte der Verbauung steht das Objekt des Pfarrhauses, ehemaligen Festung Konstr.–Nr. 1. An dem Beispiel dieses nicht großen, aber entwicklungsmäßig komplizierten Gebäudes ist es möglich die kontinuierliche architektonische und typologische Entwicklung des kleinen ländlichen Feudalsitzes zu belegen, anfangend mit der hochmittelalterlichen Festung über den spätgotischen Sitz, das Renaissanceschlösschen, die Barockresidenz bis zu dem Pfarrhaus der zweiten Hälfte des 18. und des 19. Jahrhunderts.

In der Vorhussitenzeit, wahrscheinlich in der Zeit um die Mitte des 14. Jahrhunderts entstand in Třebotov in der Anknüpfung an eine ältere Ansiedlung eine neue Festung. Es hat sie offensichtlich einer von den reichen Prager Patrizier, die sich in der ruhigen Zeit des 14. Jahrhunderts in der

Umgebung von Prag bequeme Landsitze errichteten, bauen lassen. Man kann nicht ausschließen, dass zu den ersten (Teil-) Umbauten noch in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts kam, unter einem neuen Besitzer – Oldřich Medek von Valdek (Mitglied der Nebenlinie eines bedeutenden tschechischen Geschlechtes).

Der Grundriss der Festung näherte sich dem Quadrat – die regelmäßige Lösung der Disposition wurde dank der flachen, nur wenig abfallenden Baustelle ermöglicht. In der Mitte der nordwestlichen Seite stand ein kleines Eingangs-Turmtor, das mit dem ganzen Umfang in den Grundriss der Festung eingezogen wurde. Reste des Mauerwerkes des Tores haben sich nur im Erdgeschoss erhalten. In seiner Nachbarschaft, auf der potentiell am meisten bedrohten Stelle, stand ein Eckturm auf dem quadratischen Grundriss. Das Mauerwerk des Turmes ist bis zu dem heutigen Tag bis zum Niveau des ersten Stockes erhalten geblieben, seine architektonische Lösung kennen wir nicht.

Auf der gegenüberliegenden Seite der Disposition stand ein dreiteiliger Palas. Beide Randteile des Palas waren breiter als der lange mittlere Teil. In dem südwestlichen Teil wurde wahrscheinlich ein Wohnraum oder eine Stube situiert. Der Palas war im ganzen Ausmaß unterkellert, in die Keller führte eine Außentreppe (Hals) entlang der Hofseite des mittleren Teiles des Palas. Ob die Keller schon in der ersten Bauphase eingewölbt waren, kann man nicht sicherlich feststellen. Aus den Ergebnissen der Untersuchung geht hervor, dass sie flachgedeckt werden konnten. Außer der Keller kennen wir die Höhentheilung des Palas nicht. Die bis zu dem heutigen Tag erhaltenen gotischen Portale im Erdgeschoss und dem niedrigeren ersten Stock gehören wahrscheinlich erst zu der zweiten Bauphase.

Die mittelalterliche Festung mit dem dreiteiligen unterkellerten Palas, dem Eingangs-Turmtor auf der nordwestlichen Seite und dem Eckturm war einer der ähnlichen Sitze des reichen Prager Patriziat, die wir aus der mittelböhmischen Region kennen. Diese älteste Gestalt der Festung passt in den Kontext der anspruchsvoller gelösten ländlichen Feudalsitze der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts, die auf der imaginären Grenze zwischen der Burg und der Festung standen. Sie gehört zu dem entwickelten Palas-Typus der Festungen. Eine fast gleiche Dispositionslösung hatte die Festung in Zbraslavice (Kreis Kutná Hora/Kuttenberg), mit einem dreiteiligen Palasgebäude bei der hinteren Seite, einem länglichen Hof und einem Turm an der Ecke der Stirnseite. Als eine Analogie, geographisch näher und auch ferner, bieten sich ähnlich alte Kerne der Festungen in Buzice (Kreis Strakonice/Strakonitz) mit einem großen Eckturm, in Kladno, in Dírná (Kreis Tábor) mit einer ein wenig unregelmäßigen Disposition und einem Turm auf der Stirnseite, in Dolní Břežany (Kreis Prag-West) und in Kuřívody (Kreis Česká Lípa/Böhmisch-Leipa) mit großen durchfahrbaren Toren an der Spitze, in Tchořovice (Kreis Strakonice/Strakonitz), in Vyšehorovice (Kreis Prag-Ost) und Smiřice (Kreis Hradec Králové/Königgrätz) mit zwei Türmen an. Als einfachere Festungen des Palas-Typus ohne Türme bieten sich Analogien in den Fällen von Mrač (Kreis Benešov/Beneschau), Pluhův Žďár (Kreis Jindřichův Hradec/Neuhaus) und Vlčice (Kreis Trutnov/Trautenaue) an.

Den Ausmaß der Beschädigung des Objektes während der Hussitenkriege können wir nicht schätzen. Wir kennen auch die Besitzer in dem folgenden Zeitraum des 15. Jahrhunderts nicht. Im ersten Drittel des 16. Jahrhunderts war Třebotov im Besitz Magdalena von Vrtba, in den Jahren 1540 – 1615 im Besitz des Patriziergeschlechtes Hovorčovský von Kulivá Hora.

In der spätmittelalterlichen und in der Renaissanceepoche wurde die Festung weiter umgebaut. In die heutige Gestalt hat sich die Disposition des südlichen Wohngebäudes gefestigt. Es hat sich die Höhengliederung stabilisiert. Falls die Keller schon früher nicht eingewölbt wurden, passierte es bei dem spätgotischen Umbau. Die Halle im Erdgeschoss des mittleren Teiles, zugänglich durch ein Schulterbogenportal und beleuchtet durch Schlitzfensterchen, wurde mit einem niedrigen steinernen Tonnengewölbe eingewölbt. Die Halle im Stockwerk, zugänglich auch durch ein gotisches Portal (von der Pawlatsche), wurde mit drei Gewölbefeldern eines niedrigen Kreuzgewölbe ohne Rippen eingewölbt. Zu der Ausstattung des Raumes gehörte auch ein Privet.

Über der Halle entstand ein niedriges Speicher-Halbstockwerk mit schlitzenartigen Öffnungen, zugänglich ursprünglich wahrscheinlich auch von der Pawlatsche. Auf der rechten Seite der Halle befand sich ein Wohnraum, dessen Existenz, unter anderem, ein Überrest der charakteristischen Dreiergruppe der Fenster belegt. Ob schon damals auch die Gewölbe in den höhenmäßig wieder unterschiedlichen Räumen des östlichen Teiles des Palas errichtet wurden oder ob sie erst in der folgenden (Renaissance-) Epoche entstanden, ist nicht völlig klar.

In derselben oder nur ein wenig späteren Zeit entstand (wahrscheinlich in zwei Etappen) auch der neue Ostflügel zwischen dem Eckturm und dem südlichen Palas. Dieser Flügel war einstöckig, zweiteilig, auf der Fassade der Hofstirnwand haben sich Reste des Renaissanceverputzes mit der gemalten Verzierung erhalten. Gleichzeitig wurden mit einem Kreuzgewölbe die Räume im Erdgeschoss und im Stock des Eckturmes eingewölbt. Die Gewölbe in dem Turm waren vom gleichen Charakter wie die Gewölbe in der Halle im Stockwerk des südlichen Palas. Es wurde ein Renaissanceportal, das in den Raum im Erdgeschoss des Turmes führt, neu eingesetzt.

In der folgenden Bauetappe entstand auch der lange südwestliche Flügel und der kurze nordwestliche Flügel zwischen dem Eingangstor und dem Westflügel. Im Erdgeschoss des südwestlichen Flügels, der an den älteren Wohnteil des Südflügels anknüpfte, wurde ein einziger großer, mit dem steinernen Tonnengewölbe eingewölbter Raum (Ställe), errichtet. Der Raum neben dem Tor wurde ebenfalls mit dem steinernen Tonnengewölbe eingewölbt. Im Stockwerk des südwestlichen Flügels waren wohl zwei Räume, die durch eine Tür mit dem ehemaligen Wohnraum in der südwestlichen Ecke verbunden waren. Die Räume im Stockwerk waren von der Außenseite durch eine Reihe von Fensteröffnungen mit steinernen Fensterbögen beleuchtet.

Im Jahre 1630 kaufte die ehemalige Festung das zisterzienser Kloster in Zbraslav/Königsaal. In der folgenden Etappe wurde das Objekt zu der Abtresidenz hergerichtet, die seit der Mitte des 18. Jahrhunderts als Pfarrhaus diente. Im Jahre 1785 wurde das Kloster aufgehoben und ging ins Eigentum des Religionsfonds über. Der barocke Umbau erfolgte höchstwahrscheinlich im ersten Drittel des 18. Jahrhunderts. Das Objekt hat während des Umbaus im wesentlichen die heutige Gestalt bekommen, weil die jüngeren Herrichtungen im 19. und 20. Jahrhundert schon nur einen utilitaristischen Charakter hatten und keine markanten Änderungen in die gesamte Konzeption gebracht haben.

Die markanteste Änderung (nach außen) war die Vereinigung aller Fassaden auf das einheitliche Höhnenniveau des Gesimses. Außenfassaden waren sehr einfach, glatt, nur durch einen regelmäßigen Rhythmus von Fensteröffnungen im Stockwerk gegliedert. Die Fenster hatten entweder Steinumrahmungen mit der Leiste oder nur Verputzfensterrahmungen. Die Südfront ist im Grunde ohne Änderung geblieben, mit der mittelalterlichen Höhengliederung und der Verteilung von Schlitzöffnungen. Der einzige markantere Kompositionsakzent war das Eingangsportal mit dem gewellten Gesims, das in einen mit zwei Lisenen flankierten Risalit eingesetzt wurde. Hoffassaden sind mit Lisenen gegliedert worden. An den südlichen und nordwestlichen Flügel wurden Arkaden-Hoftrakte neu angebaut. Dies hat eine symmetrische Lösung der Fassaden mit Andeutungen einer gewissen Monumentalität ermöglicht.

Die Disposition des Erdgeschosses hat keine größeren Veränderungen erfahren. Der Hausflur wurde neu eingewölbt und verlängert, an seinen Seiten entstanden in dem neuen Arkadentrakt Gänge. Zwischen dem Hausflur und dem Eckturm wurde ein neues Treppenhaus errichtet. Es wurde ferner ein Raum in der südwestlichen Ecke eingewölbt und der Raum in dem mittleren Teil des Südflügels (ehemaligen Palas) wurde durch eine Trennwand geteilt.

Die vorausgesetzte Pawlatsche bei dem mittleren Teil des südöstlichen Flügels hat ein Arkadentrakt mit dem neuen Treppenhaus, das in den flachgedeckten Arkadengang im Stockwerk geöffnet wurde, ersetzt. In die ältere Disposition des Stockwerkes des Ost- und Westflügels wurden neue Trennwände eingezogen, die in den Hoftrakten Gänge abgegrenzt haben. Die Gänge in dem nordwestlichen und nordöstlichen Flügel wurden durch einen schrägen Durchschlag durch die Ecke des ehemaligen Turmes verbunden, so dass am Rande des Hofes im Stockwerk ein geschlossener Kreis der Gänge entstand.

In den äußeren Trakten des nordöstlichen, nordwestlichen und südwestlichen Flügels entstanden neue Räume, die von den Gängen beheizt wurden. Dazu gehörte in dem nordöstlichen Flügel eine Küche mit dem Backofen und ein Wohnraum (Zimmer des Pfarrers), in dem nordwestlichen Flügel außer dem neuen Treppenhaus eine mit Malereien verzierte Kapelle über dem Hausflur und ein Nebenraum (Zimmer), in der westlichen Ecke ein Saal und in dem südwestlichen Flügel eine Reihenfolge von kleineren Räumen. Alle Räume haben flache verputzte Voutendecken gehabt und ihre Wände waren mit dekorativen Malereien verziert. Der Bau wurde mit standarden Barockfenstern (ein Fragment ist erhalten geblieben) und mit Türen mit der hölzernen profilierten Tafelung ausgestattet. Das Ganze hat dann ein neuer Walmdach mit einem einfachen, von Kehlbalken und Dachsparren gebildeten und mit Schindeln gedeckten Dachstuhl überdeckt. Über dem Eingang befand sich in dem Dach ein Türmchen mit der Uhr.

Wir können den Barockumbau nicht datieren, gleichfalls kennen wir auch den Autor nicht. Ich setze voraus, dass er irgendwann zwischen den Jahren 1700 und 1750 verlaufen könnte, wahrscheinlich im ersten Drittel des 18. Jahrhunderts, in der Blütezeit des Klosters in Zbraslav/Königsaal. Den Bau hat zweifellos einer der Poliere, die für das nahe Kloster arbeiteten, realisiert. In dem zeitgenössischen Kontext können wir den Bau eher für traditionell halten, ohne progressive Dispositions- oder Architekturelemente. Ein Grund für die traditionelle Lösung war vor allem die Notwendigkeit sich mit älteren (vorbarocken) Konstruktionen zu vergleichen und ferner dann vielleicht auch eine gewisse Randbedeutung von Trebotov im Rahmen des Klostereigentums.

Die Herrichtungen im 19. Jahrhundert waren nur minimal und haben weder die Disposition, noch das äußere Aussehen des Gebäudes betroffen. Das Objekt war (mindestens in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts) im schlechten Zustand, der durch die langfristig vernachlässigte Instandhaltung verursacht wurde. In der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts entstand durch die Abteilung von dem großen Raum im Erdgeschoss des Westflügels ein Wagenschuppen (später aufgehoben), zugänglich durch eine neu durchgebrochene Einfahrt in der nordwestlichen Stirnwand. Es wurden die Gänge an den Seiten des Hausflures im Erdgeschoss des nordwestlichen Flügels neu eingewölbt und es wurden wohl auch die Küchen im Erdgeschoss und im Stockwerk des nordöstlichen Flügels hergerichtet.

Obwohl die Herrichtungen im 19. Jahrhundert keine größere Änderung in die Disposition oder in das Gesamtaussehen des Objektes gebracht haben, haben sie das Objekt durch eine Kollektion von wertvollen Handwerkelementen, die bis auf den heutigen Tag erhalten geblieben sind, bereichert. Es ist nötig mindestens die Doppelfenster mit den Innenläden und eine Anzahl von Türen der Rahmenkonstruktion (sämtlich mit der Tafelung) zu erwähnen.

Die Herrichtungen in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts waren schon ausgesprochen utilitaristisch. Im Jahre 1942 ist der südwestliche Flügel und ein Teil des nordwestlichen Flügels bis auf die Grundmauern niedergebrannt. Obwohl im Jahre 1958 ein Teil des nordwestlichen Flügels überdacht wurde und in den 70er Jahren des 20. Jahrhunderts eine provisorische Pultüberdachung auch der ausgebrannte südwestliche Flügel bekommen hat, ist das Objekt langfristig ohne Instandhaltung auffällig geworden.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Trebotov (Kreis Prag – West). Kopie des kaiserlichen Abdruckes der Landkarte des stabilen Katasters aus dem Jahre 1840 (Kat. Trzebotau – Trzebotow, Region Beroun/Beraun, Kreis Zbraslav/Königsaal, ÚAZK Praha, Sign. 8048. In der Mitte des Dorfes unter dem Damm des Fischteiches steht das Pfarrhaus, ehemalige Festung (schwarz), westlich davon befindet sich die Kirche. Durch eine punktierte Linie ist der vorausgesetzte Umfang der Wasserbefestigung, gestrichelt der vorausgesetzte Umfang des parzellierten Hofes bezeichnet.

Abb. 2: Trebotov, Pfarrhaus Kónskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Gesamtansicht der nordwestlichen Eingangsfront (alle Fotos der Autor, 2000).

Abb. 3: Trebotov, Pfarrhaus Kónskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. A – Grundriss des Souterrains mit der Auswertung der Bauentwicklung; B – Grundriss des Erdgeschosses mit der Auswertung der Bauentwicklung. Laut der Vermessung des Objektes von der Firma Geodézie Praha (V. Jaklová, Z. Procházková aus dem Jahre 1972, digitalisiert von Tomáš Russe, aktualisiert, zugereicht und ergänzt von J. Pešta, Zustand im 12/2000, Auswertung der Bauentwicklung J. Pešta). Schwarz – ältere gotische Etappe aus dem 14. Jahrhundert, gekörnt – hypothetisch ältere gotische Etappe aus dem 14. Jahrhundert, schräg gekreuzt – jüngere spätgotische Etappe, senkrecht gekreuzt Renaissance-, schraffiert - barock, doppelschraffiert - klassizistisch, punktiert – zweite Hälfte des 19. Jahrhunderts, nicht bezeichnet – neuzeitlich. Gebrochene Schraffur bezeichnet hypothetische Zeiteinreihung. Volle Dreieckchen bezeichnen gotische Portale und ihre Torsos, leere Dreieckchen jüngere steinerne Portale. Die Legende ist auch für folgende Pläne gültig. Mit dem Pfeil ist die vorausgesetzte Lage des ursprünglichen Eingangs in den westlichen Kellerraum, mit dem Dreiecken ein steinernes Portal bezeichnet.

Abb. 4: Trebotov, Pfarrhaus Kónskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. A – Grundriss des ersten Stockes und des zweiten Speicherstockes über dem mittleren Teil des südöstlichen Flügels mit der Auswertung der Bauentwicklung; B – Grundriss der Dachstühle und des Dachbodens.

Abb. 5: Trebotov, Pfarrhaus Kónskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Grundriss des Souterrains und des Erdgeschosses mit dem vorausgesetzten Umfang des mittelalterlichen Mauerwerkes (laut F. Kašicka und L. Lancinger, 1973, eingezeichnet von J. Pešta).

Abb. 6: Trebotov, Pfarrhaus Kónskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. A – Nordwestliche (Eingangs-) Front; B – Außenfront des südöstlichen Flügels (ehemaligen Palas); C – Querschnitt mit dem Blick nach Südwesten. Links südöstlicher

Flügel – ehemaliger Palas mit dem eingewölbten Souterrain, Erdgeschoss, dem ersten Stock und dem flachgedeckten zweiten Stock des Speichers; D – Längsschnitt durch den Südflügel (laut der oben angeführten Vermessung, Zeichnung J. Pešta).

Abb. 7: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Eingangsportal mit dem Tor.

Abb. 8: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Gesamtansicht des südöstlichen Flügels, in dem Reste des ältesten gotischen Palas der Festung beinhaltet sind.

Abb. 9: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Detail der Konsolen des ehemaligen Privets in der südöstlichen Front des ehemaligen Palas der Festung.

Abb. 10: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Gesamtansicht des vom Brand beschädigten südwestlichen Flügels. Gegenwärtige große Barockfenster haben stratigraphisch ältere Fensterchen, von denen sich Fensterbögen und Laibungen erhalten haben, ersetzt.

Abb. 11: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Gesamtansicht der Hoffront des südöstlichen Flügels mit dem umgebauten barocken Arkadentrakt.

Abb. 12: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Gotisches Schulterbogenportal in den Raum im mittleren Teil des südöstlichen Flügels (ältesten Palas).

Abb. 13: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Gangartiger Eingangsraum in der östlichen Ecke des ehemaligen Palas der Festung, eingewölbt mit dem steinernen Tonnengewölbe.

Abb. 14: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Kellerraum in der östlichen Ecke des ehemaligen Palas der Festung, eingewölbt mit dem steinernen Tonnengewölbe mit gut sichtbaren Abdrücken der Bretter der Verschalung. In der Stirnwand zwei Ablegenischen.

Abb. 15: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Barockes Antrittsstiegenhaus ins Stockwerk mit dem durchgeschnittenen hölzernen Geländer. Rechts ein Torso des gotischen Portals in den Raum im mittleren Teil des Stockwerkes des südöstlichen Flügels (ehemaligen Palas).

Abb. 16: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Eingewölbter Raum im ersten Stock in der östlichen Ecke des ehemaligen Palas der Festung.

Abb. 17: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Typische Fülltür im Stockwerk des nordöstlichen Flügels. Die eigentliche Tür ist schon stilgemäß klassizistisch, gehört wohl noch zu dem spätbarocken Umbau des Pfarrhauses.

Abb. 18: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Eingangsfülltür in den Raum über dem Hausflur (ehemalige Kapelle), vom Brand beschädigt. Um die Tür herum haben sich Reste der dekorativen Ausmalung mit der Rocailleornamentik erhalten.

Abb. 19: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Dachstuhl über dem mittleren Speicher-Teil des südöstlichen Flügels. Einfaches Dachstuhlsystem, gebildet nur von festen Dreiecken der Dachsparren und Kehlbalken, ist auf der Hofseite mit dem Stuhl einseitig verstärkt.

Abb. 20: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Substanzrekonstruktion der ältesten Gestalt der Festung im 14. Jahrhundert (Zeichnung J. Pešta).

Abb. 21: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Substanzrekonstruktion der Festung nach den spätgotischen und Renaissanceherrichtungen.

Abb. 22: Třebotov, Pfarrhaus Konskr.-Nr. 1 – ehemalige Festung. Substanzrekonstruktion des Objektes des Pfarrhauses nach dem barocken Umbau.

(Übersetzung J. Kroupová)

POZNATKY Z PRŮZKUMU KROVŮ HRADNÍHO PALÁCE NA PERNŠTEJNĚ

JIŘÍ BLÁHA – MARTA PROCHÁZKOVÁ

Systematický výzkum zaměřený na otázky stavebního vývoje zastřešení hradu Pernštejna (okres Žďar nad Sázavou) byl zahájen v roce 1998. Výsledky průzkumu krovu věže Barborky byly už před časem publikovány ve Zprávách Státního památkového ústavu v Brně.¹⁾ Připomeňme jen, že

Obr. 1: Hrad Pernštejn, pohled na palác od severovýchodu (Franz Strüff, 1806).

Obr. 2: Hrad Pernštejn, pohled na palác od severovýchodu (František Richter, 1824).